

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaali- ja kasvatusalan osaamisalue

Sosionomikoulutus

2019

Vilma Jokinen & Henna Savolainen

”SIT NE SANOO, ET MEE VAAN BÄKKII OSASTOLLE”

– Kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten
näkemyksiä koulunkäynnistään sekä mielipiteitä
keinoista, joita he kaipaivat koulunkäyntinsä ja
kouluviihtyvyytensä tueksi

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosionomikoulutus

2019 | 51 sivua, 10 liitesivua

Vilma Jokinen & Henna Savolainen

”SIT NE SANOO, ET MEE VAAN BÄKKII OSASTOLLE”

- Kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten näkemyksiä koulunkäynnistään sekä mielipiteitä keinoista, joita he kaipaisivat koulunkäyntinsä ja kouluviihtyvyytensä tueksi

Tämä on laadullisena tutkimuksena toteutetun opinnäytetyön raportti. Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli selvittää yläasteikäisten nuorten omia näkemyksiä koulunkäynnistään ja koulumotivaatiostaan sekä mielipiteitä tukitoimista tai muista keinoista, joita he mahdollisesti kaipaisivat koulunkäyntinsä ja kouluviihtyvyytensä tueksi. Nuorilla tarkoitetaan tässä raportissa 13-18-vuotiaita. Tutkimustehtävän määrittämiin kysymyksiin vastaamisen lisäksi opinnäytetyön tavoitteena oli nuorten osallisuuden vahvistaminen sekä äänen kuuluviin tuominen.

Tutkimusmenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, jonka valinnassa painoi erityisen paljon se, että nuori nähtäisiin tutkimustilanteessa subjektina, eli merkityksiä luovana ja aktiivisena osapuolena, jolle annetaan mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Tutkimuksen kohderyhmään kuului opinnäytetyön toteuttamisen aikaan noin kaksikymmentä nuorta, joista kahdeksan oli halukkaita osallistumaan tutkimukseen. Näitä kahdeksaa nuorta haastateltiin yksilöhaastatteluissa, jotka taltioitiin äänittämällä nuorten suostumuksella. Niiden haastattelujen osalta, joissa nuori ei halunnut haastattelua äänitettävän, tehtiin taltiointi käsin kirjoitettavin muistiinpanoin. Haastatteluihin virittävänä keinona nuorilla teetettiin myös motivaatiotesti, jonka avulla arvioitiin nuorten omaa kokemusta koulumotivaatiostaan. Testin vastaukset ovat pisteytettyjä ja vastauksista saadun yhteenlasketun pistemäärän mukaan motivaation taso jakautuu korkeaan motivaatioon, hyvään motivaatioon sekä heikkoon motivaatioon. Haastatteluista saadun aineiston analysointiin käytettiin induktiivista lähestymistapaa ja käsittelyyn teemoittelua.

Tulokset nuorten koulumotivaation tasosta olivat melko heikot, sillä vain kaksi nuorta kahdeksasta koki motivaationsa olevan hyvällä tasolla. Haastatteluissa korostui nuorten moniäänisyys – toinen vastasi pitkästi sekä kuvailevasti, toinen kaipasi tarkentavia kysymyksiä, ja kolmas taas ei intoutunut selittämään niidenkään jälkeen. Nuorilta nousseet toiveet koskivat pitkälti koulunkäynnissä mukana olevia aikuisia, joilta toivottiin muun muassa aitoutta, läsnäoloa, ymmärrystä, tilaa, kärsivällisyyttä ja arvostusta myös nuorten mielipiteitä kohtaan. Pääasiassa nuoret olivat kuitenkin tyytyväisiä tämän hetkisen koulunsa aikuisten toimintaan. Haastattelujen tulokset vahvistivat käsitystä siitä, että nuorilla on kyllä mielipiteitä kerrottavana, jos niitä vain maltetaan kuunnella.

ASIASANAT:

Nuoret, sijaishuolto, laitoshuolto, koulunkäynti, nuorten tutkimus, koulunkäynnin haasteet, osallisuus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of Social Sciences

2019 | 51 pages, 10 pages in appendices

Vilma Jokinen & Henna Savolainen

“THEN THEY SAY THAT JUST GO BACK TO THE DEPARTMENT”

- Aspects of youth in substitute care about their school attendance and their opinions about ways to support it and improve school satisfaction

This is a thesis report. The thesis was done as a qualitative research. The research assignment of the thesis was to find out youths' aspects about their school participation and school motivation and opinions about ways to support it and improve school satisfaction. In this report the term youth means someone aged from 13 to 18 years. In addition to answering the questions arisen by the research assignment, the goal of the thesis was to strengthen the participation of youth and to get their voices heard.

Theme interview was chosen as a research method because the youth wanted to be seen as subjects in the research situation, meaning they are seen as a creative and active participants, who are given the opportunity to express their personal issues as freely as possible. At the time of the research, the target group consisted of about twenty youth, eight of whom were willing to participate in the research. These eight youth were interviewed in individual interviews, which were recorded as audio tapes with the consent of the youth. In case of the interviews where the youth did not want the interview to be recorded as a audio tape, the recording was made with handwritten notes. The youth were also commissioned with a motivation test to assess their own experience of their school motivation. This was done as a warming up exercise for the interview. The answers of the motivation test are scored and based on the total score of the answers, the level of motivation is divided into high motivation, good motivation and low motivation. An inductive approach and theming were used to analyze and handle the data.

Results about the level of school motivation were quite poor, as only two out of eight youth felt that their motivation was good. The interviews emphasized the polyphony of youth – one's answers were long and descriptive, one needed more specific questions to answer, and the other did not find the answers even after them. The wishes risen from the youth were largely concerned with the adults who were part of their school attendance. The youth wanted, among other things, authenticity, presence, understanding, space, patience and appreciation for their opinions. However, the youth were mainly satisfied with the adults at their current school. The results of the interviews reinforced the notion that the youth do have opinions to tell if they are just listened to.

KEYWORDS:

Youth, substitute care, institutional treatment, school attendance, youth research, participation

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 LASTENSUOJELU JA ERITYISOPETUS SUOMESSA	7
2.1 Lastensuojelun prosessi ja sijaishuolto Suomessa	7
2.2 Erityisopetus Suomessa	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
2.3 Lapsen oikeudet ja osallisuus	14
3 KODIN ULKOPUOLELLE SJOITETTU LAPSI JA KOULUNKÄYNTI	17
3.1 Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten koulusuoriutuminen	17
3.2 Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten koulunkäynnin ja oppimisen haasteet	19
3.3 Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukeminen	21
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	25
4.1 Opinnäytetyön taustat, tutkimustehtävä ja kohderyhmä	25
4.2 Käytetyt tutkimusmenetelmät	28
4.3 Dokumentointi, tuotetut materiaalit sekä aineiston analyysi	32
5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	35
5.1 Koulumotivaatiotestin sekä haastattelujen tulokset	35
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	42
6.1 Opinnäytetyön tulosten yhteenveto ja johtopäätökset	42
6.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	45
6.3 Pohdinta	48
LÄHTEET	49

LIITTEET

- Liite 1. Tutkimuslupahakemus
- Liite 2. Informatiivinen kirje ja suostumuslomake nuorille
- Liite 3. Informatiivinen kirje vanhemmille
- Liite 4. Informatiivinen kirje sosiaalityöntekijöille
- Liite 5. Motivaatiotestin kysely- ja arviointilomake
- Liite 6. Haastattelurunko

1 JOHDANTO

Tämä on laadullisena tutkimuksena toteutetun opinnäytetyön raportti. Opinnäytetyön aiheena on koulunkäynti ja sen haasteet yläasteikäisten kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten omasta näkökulmasta. Nuorilla opinnäytetyössä tarkoitetaan iältään 13-18-vuotiaita. Opinnäytetyö tehtiin ulkopuolisen toimeksiantajan tilauksesta, ja sen aihe nousi toimeksiantajan tarpeista käsin. Toimeksiantajaa ei tässä opinnäytetyössä nimitä tarkemmin tutkimukseen osallistuneiden nuorten yksityisyyden suojaamiseksi. Opinnäytetyön aihe sai alkunsa toimeksiantajan henkilökunnan keskuudessa heränneestä huolesta koskien sijoitettujen yläasteikäisten nuorten koulunkäyntiä. Henkilökunnan kokemuksen mukaan sijoitettujen nuorten koulumotivaatio näyttäytyi heikkona, mikä ilmeni muun muassa runsaina koulupoissaoloina. Koulunkäyntiin vaikuttavia tekijöitä haluttiin lähteä selvittämään nuorilta itseltään, jotta nuorten omat mielipiteet ja näkökulmat asiasta saataisiin kuuluviin. Lisäksi toimeksiantajan toiveena oli, että nuorilta nousisi kehitysideoita muun muassa kouluviihtyvyyden parantamiseksi. Me sosionomiopiskelijat tartuimme aiheeseen sitä kohtaan tuntemamme henkilökohtaisen kiinnostuksen vuoksi, jota erityisesti koulutukseemme kuuluvat lastensuojelun sekä toiminnallisten menetelmien opinnot ja työkokemus sijaishuollon ohjaajan tehtävistä olivat vahvistaneet.

Opinnäytetyön tutkimustehtäväksi tarkentui sen aiheen pohjalta selvittää nuorten omia näkemyksiä koulunkäynnistään ja koulumotivaatiostaan sekä mielipiteitä tukitoimista tai muista keinoista, joita he mahdollisesti kaipaisivat koulunkäyntinsä ja kouluviihtyvyytensä tueksi. Tutkimustehtävään lähdettiin etsimään vastauksia teemahaastattelun avulla, joka valikoitui tutkimusmenetelmäksi opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa. Toimeksiantajan henkilökunta oli omalta osaltaan motivoitunut tarttumaan konkreettisiin keinoihin nuorten koulunkäyntiin liittyvien haasteiden ratkaisemiseksi, mutta he uskoivat ulkopuolisen ja objektiivisen näkökulman voivan auttaa näiden keinojen selvittämisessä sekä nuorten osallisuuden mahdollistamisessa. Tästä ulkopuolisen ja objektiivisen näkökulman tarpeesta kumpusi myös opinnäytetyömme tarpeellisuus.

Koimme opinnäytetyön tärkeiksi tavoitteiksi nuorten osallisuuden vahvistamisen sekä äänen kuuluviin tuomisen. Näihin tavoitteisiin pyrkiminen oli opinnäytetyön toteutuksen kannalta erityisen motivoivaa. Lasten ja nuorten osallisuus on myös yhteiskunnallisella tasolla viime vuosien aikana pintaan noussut aihe, jonka tärkeyttä korostetaan vuosi vuodelta enemmän. Nykyään lasten ja nuorten osallisuus huomioidaan jo lainsäädännössä asti erilaisin säädöksin, joita löytyy muun muassa lastensuojelulaista ja

perusopetuslaista. Osallisuus on kirjattuna myös perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Lastensuojelulaissa korostetaan lapsen kuulemisen tärkeyttä, ja 12-vuotta täyttäneellä lapsella on lain määräämä oikeus käyttää omaa puhevaltaansa itseään koskeissa asioissa aikuisten ohella. Lasten ja nuorten näkökulmia on tuotu viime vuosina esille noususuhdanteisesti myös valtamedian osalta, ja ääneen on päässyt myös kodin ulkopuolelle sijoitettuja nuoria. Monissa tapauksissa uutisointeja on seurannut keskustelu siitä, vääristelevätkö nuoret kertomallaan todellisuutta ja asettavat näin heidän kanssaan toimineet aikuiset huonoon valoon. Opinnäytetyössämme haluamme korostaa, että todellisuuksia on monia, eikä yksilön käsitys todellisuudesta määritä koko ympäröivää todellisuutta. Yksilön kokema todellisuus on kuitenkin yksilölle täyttä totta, eikä sitä tulisi vähätellä tai olla kuulematta ympäröivään todellisuuden ajatukseen sopimattomana. Yksilöiden todellisuudet ovat näkökulmia, joita kuulemalla, vertaamalla sekä kyseenalaistamalla voidaan saavuttaa kehitystä puolin ja toisin. Lisäksi haluamme korostaa, ettei esimerkiksi koulunkäynnin haasteet sekä vastuu niiden ratkaisemisesta ole vain yksilön harteilla, vaan koko yhteiskunnan.

Raportin rakenne on kronologinen, ja sen osien järjestys kuvaa järjestystä, jossa opinnäytetyön prosessi on edennyt. Prosessi on kestänyt loppuvuodesta 2018 loppuvuoteen 2019, eli noin vuoden verran. Teoriaperustassa käsittelemme teemoja, jotka koimme tärkeiksi opinnäytetyömme aiheen ymmärtämisen kannalta. Näihin kuuluvat suomalainen lastensuojelu ja erityisesti sijaishuolto, perusopetus erityisopetukseen keskittyen, lasten ja nuorten oikeudet sekä osallisuus ja kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen koulunkäynti eri näkökulmista. Tietoperustassa käytetään termiä lapsi kuvaamaan kaikkia alle 18-vuotiaita selkeyden sekä vahvasti viitatus lainsäädännön takia, jonka mukaan lapsia ovat kaikki tämän ikäiset. Tietoperustan lähteinä on käytetty opinnäytetyön aiheeseen liittyviä fyysisiä sekä sähköisiä materiaaleja, kuten kirjoja, lainsäädäntöä ja tutkimuksia. Erityisesti tutkimusten osalta olemme pitäytyneet mahdollisimman lähellä tuotetussa aineistossa emmekä viittaa esimerkiksi Yhdysvalloissa tehtyihin tutkimuksiin, sillä järjestelmämme ovat hyvin erilaisia. Opinnäytetyön toteutuksesta kertovassa osassa kerromme tutkimuksen taustoista, tutkimustehtävästä, kohderyhmästä, tutkimusmenetelmistä sekä aineiston analyysistä. Tästä osiosta lähtien käytämme termin lapsi sijasta termiä nuori, sillä se kuvastaa paremmin kohderyhmäämme. Toteutusta seuraavassa osiossa esittelemme opinnäytetyön tulokset. Viimeisessä luvussa käydään läpi tulosten yhteenveto sekä niistä tehdyt johtopäätökset, opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus sekä oma pohdintamme liittyen opinnäytetyön aiheeseen ja prosessiin.

2 LASTENSUOJELU JA ERITYISOPETUS SUOMESSA

2.1 Lastensuojelun prosessi ja sijaishuolto Suomessa

Lastensuojelulla tarkoitetaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, johon sisältyy erilaisia palveluja sekä tukitoimia, joita lastensuojelulain mukaan kunnan on järjestettävä siinä laajuudessa, kuin tarve edellyttää (Lastensuojelulaki 417/2007). Lastensuojelua toteutettaessa käytetään vahvaa julkista valtaa, ja tietyissä tapauksissa lastensuojelun toteuttamiseksi joudutaan puuttumaan ihmisten perusoikeuksiin. Tästä syystä lastensuojelu ja sen toteuttaminen on tarkkaan lastensuojelulaissa säänneltyä. (Heino & Oranen 2012, 325.) Lastensuojeluun kuuluvien palvelujen ja tukitoimien perimmäisenä tarkoituksena on varmistaa lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Ensisijaisesti vastuu näiden oikeuksien toteutumisen varmistamisesta on lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla, jotka vastaavat lapsen kasvatuksesta. Lapsen ja vanhempien kanssa työskentelevillä viranomaisilla puolestaan on lastensuojelulain määräämä velvollisuus tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään siinä määrin, kuin heidän tarpeensa vaatii. Perheelle on tarjottava apua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja mikäli kevyemmän tason tuki ei ole riittävää, on perhe ohjattava lastensuojelun piiriin, jolloin lastensuojeluasia tulee vireille (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lastensuojeluasia voi tulla vireille myös lapsen tai perheen omasta yhteydenotosta, tai jos lastensuojelun työntekijä muutoin saa tiedon lapsesta, joka on mahdollisesti lastensuojelun tarpeessa, esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen kautta (Hämeen-Anttila 2017, 230). Lastensuojeluilmoituksia tehtiin Suomessa vuonna 2018 Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen tekemän selvityksen mukaan yhteensä 145 880 kappaletta, mikä on noin 5% enemmän, kuin vuonna 2017. Tehdyt lastensuojeluilmoitukset koskivat 78 875 lasta ja 2 365 nuorta mikä tarkoittaa, että osasta ilmoituksen kohteena olleista lapsista on tehty useampia ilmoituksia. (THL 2019, 16.)

Lastensuojeluasian tultua vireille lastensuojelun työntekijän on tehtävä heti arvio siitä, onko ilmoituksen kohteena oleva lapsi kiireellisen avun tarpeessa, jolloin on ryhdyttävä välittömästi kiireellisiin toimenpiteisiin. Nämä kiireelliset toimenpiteet voivat johtaa perustelluissa tilanteissa kiireelliseen sijoitukseen. Vuonna 2019 sijoitettiin kiireellisesti 4 390 lasta, mikä tarkoittaa 0,4 prosenttia koko väestön 0-17-vuotiaista (THL 2019, 3). Mikäli avun tarve ei ole kiireellinen, tehdään tässä vaiheessa viranomaisen toimesta

palvelutarpeen arviointi ja sen yhteydessä lastensuojelutarpeen arviointi, ellei sen tekemisen todeta olevan perustellusta syystä ilmeisen tarpeeton. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lastensuojelutarpeen arviointi voidaan siis jättää perustellusta syystä tekemättä, mutta palvelutarpeen arviointi tehdään myös niissä tapauksissa, joissa lastensuojelutarpeen arvioinnin katsotaan olevan tarpeeton. Tällä toimintatavalla pyritään saamaan ajoissa selville mahdollinen ehkäisevien palvelujen tarve, joiden saanti ei edellytä lastensuojelun asiakkuutta (Hämeen-Anttila 2017, 230). Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen tekemän selvityksen mukaan 78 875 lapsesta, joista tehtiin lastensuojeluilmoitus vuonna 2017, 38 429 lapsen kohdalla päädyttiin tekemään palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä lastensuojelutarpeen arviointi (THL 2018, 15). Lastensuojelun työntekijöiden on ryhdyttävä palvelutarpeen arviointiin seitsemän päivän kuluessa siitä, kun lastensuojeluasia on tullut vireille, ja sen on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluttua vireille tulosta (Lastensuojelulaki 417/2007).

Lastensuojelun asiakkuus alkaa, mikäli arvioinnin perusteella todetaan, että lastensuojelulaissa määritellyt perusteet asiakkuuden alkamiselle täyttyvät. Ennen palvelutarpeen arvioinnin tekemistä lastensuojelun asiakkuus voi alkaa vain, mikäli perhe on saanut jo ennen arvioinnin valmistumista lastensuojelun tukitoimia, esimerkiksi asian kiireellisyyden vuoksi. (Hämeen-Anttila 2017, 230-231.) Lastensuojelun asiakkuuden alkamisen perusteet täyttyvät, mikäli olosuhteet, joissa lapsi elää vaarantavat tai eivät turvaa tämän terveyttä tai kehitystä, tai mikäli lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Lastensuojelun on tässä vaiheessa järjestettävä sellaisia palveluja ja tukitoimia, joilla voidaan tukea vanhempia, huoltajia sekä muita lapsen kasvatuksesta vastaavia henkilöitä. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Toteutettujen palvelujen ja tukitoimien tulee olla sellaisia, jotka viranomaisen arvion mukaan vastaavat parhaiten lapsen sekä perheen tarpeeseen, ja ovat samalla lievin tapa puuttua perheen yksityisyyteen (Hämeen-Anttila 2017, 229).

Lastensuojelua ohjaa periaate, että sen on aina edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Tästä syystä arvioitaessa tarvetta lastensuojelulle sekä lastensuojelua käytännössä toteutettaessa on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. (Lastensuojelulaki 417/2007). Kun kevyemmät tukitoimet eivät ole riittäviä turvaamaan lapsen etua, voidaan tämä sijoittaa kodin ulkopuolelle. Kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen tekemän selvityksen mukaan Suomessa vuonna 2018 yhteensä 18 544, joista alle 18-vuotiaita oli 86 prosenttia (THL 2019, 9). Lastensuojelussa on käytettävä aina ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, mikäli ne riittävät

vastaamaan lapsen sekä perheen tarpeisiin, ja myös sijoitus kodin ulkopuolelle voidaan tehdä avohuollon tukitoimena. Tällöin sijoituksen toteuttamiseen vaaditaan lapsen huoltajan sekä 12-vuotta täyttäneen lapsen oma suostumus. Sijoitusta avohuollon tukitoimena ei siis voida toteuttaa, elleivät lapsen huoltaja sekä 12-vuotta täyttänyt lapsi puolla päätöstä. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Kun sijoitus kodin ulkopuolelle tehdään avohuollon tukitoimena, on huomioitava, että sijoituksen päämääränä tulee olla perheen kuntoutuminen, ei pidempiaikainen sijoitus kodin ulkopuolella. Jos siis alun alkaen vaikuttaa todennäköiseltä, ettei lapsi voi kohtuullisen pitkään aikaan palata kotiin, on arvioitava huostaanoton tarpeellisuutta. Sijoitusta avohuollon tukitoimena ei voida nimittäin toteuttaa sellaisissa tapauksissa, joissa huostaanoton edellytykset täyttyvät. (Saastamoinen 2010, 58.) Tilanteissa, joissa sijoitus kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena ei ole riittävä tukitoimi, ja sijaishuollon todetaan olevan lapsen edun toteutumisen kannalta välttämätöntä, se on järjestettävä viivytyksettä (Lastensuojelulaki 417/2007).

Sijaishuollolla tarkoitetaan kiireellisesti sijoitetun, huostaan otetun tai hallinto-oikeuden väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon sekä kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella (Saastamoinen 2010, 5). Lastensuojelulain mukaan lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti, mikäli tämä on välittömässä vaarassa. Kiireellinen sijoitus voi jatkua korkeintaan 30 vuorokautta, jonka aikana on pyrittävä selvittämään, onko lapsi huostaanoton tarpeessa, sekä kartoittamaan muut riittävät tukitoimet, joita lapselle ja tämän perheelle on annettava. (Lastensuojelulaki 417/2007). Kiireellinen sijoitus ei kuitenkaan ole edellytys huostaanotolle, vaan lapsi voidaan ottaa huostaan myös, vaikkei häntä olisi ensin sijoitettu kiireellisesti (Hämeen-Anttila 2017, 242). Huostaanoton edellytykset ja perusteet on kirjattu lastensuojelulakiin. Niitä ovat vakavat puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteisiin liittyvät asiat, jotka uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä, sekä lapsen oma käytös, jolla tämä vakavasti vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään, esimerkiksi käyttämällä päihteitä tai tekemällä vakavamman kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon (Lastensuojelulaki 417/2007). Huomion arvoista on, että huostaanoton perusteeksi riittää uhka siitä, että lapsen terveys tai kehitys on vaarantumassa. Tällaista vakavaa vaarantumista ei siis ole vielä tarvinnut tapahtua, eli toisin sanoen viranomaisten ei tarvitse odottaa, että lapsen terveys tai kehitys on jo vaarantunut, että huostaanotto voidaan tehdä. (Hämeen-Anttila 2017, 241.) Lapsen terveyden ja kehityksen vakavan vaarantumisen uhan tulee olla kuitenkin todellista sekä konkreettista, eikä siis mikä tahansa epäsosiaalisen käytöksen muoto riitä välttämättä täyttämään huostaanoton edellytyksiä (Saastamoinen 2010, 23–24). Lapsen huostaanotto on päätöksenä iso, sillä se muuttaa vähintään kahden henkilön, eli lapsen ja tämän

huoltajan, oikeudellista asemaa. Päätöksellä huostaan otosta puututaan lapsen ja tämän huoltajan väliseen oikeussuhteeseen rajoittamalla huoltajan oikeuksia ja valtuuksia suhteessa lapseen. Näin huostaanotto eroaa muista sosiaalioikeuden interventioista, joista seuraavat oikeusvaikutukset rajoittuvat yleensä vain yhteen, eli toimenpiteen kohteena olevaan henkilöön. (Huhtanen 2016, 35.)

Huostaanotetun tai muulla päätöksellä kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen sijaishuolto voidaan järjestää useassa eri muodossa, joita ovat muun muassa perhehoito sijaiskodissa tai ammatillisessa perhekodissa ja laitoshuolto lastensuojelulaitoksessa (Saastamoinen 2010, 7). Sijaishuoltopaikka tulee valita sen perusteella, mikä ajaa parhaiten lapsen etua ja vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. (Saastamoinen 2010, 7.) Näiden lisäksi valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin, järjestetyn hoidon jatkuvuuteen sekä lapsen sisarussuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen (Lastensuojelulaki 417/2007). Tässä opinnäytetyössä keskitymme laitoshuoltoon lastensuojelulaitoksessa, sillä se on opinnäytetyömme kannalta oleellisin sijaishuollon muoto. Lastensuojelulain mukaan laitoshuoltoa järjestetään sellaisissa tapauksissa, joissa lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää perhehoitona tai muilla tavoin niin, että se on lapsen edun mukaista. Laitoshuoltoa järjestetään lastensuojelulaitoksissa, joita ovat esimerkiksi lastenkodit, nuorisokodit sekä koulukodit. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lastensuojelulaitoksia ylläpitävät pääasiassa valtio, kunnat tai yksityiset toimijat. Laitoshuoltoon sijoitetaan pääasiassa lapsia, jotka ovat vaikeahoitoisia ja joiden hoidon sekä kasvatuksen toteuttaminen vaatii siitä vastaavilta henkilöiltä erityisosaamista. (Saastamoinen 2010, 10–11) Lastensuojelulaitoksen henkilökunnalta, eli henkilöiltä, jotka vastaavat sijoitettujen lasten hoidon sekä kasvatuksen toteutumisesta, vaaditaan tämän erityisosaamisen varmistamiseksi tietynasteista ammatillista osaamista. Tästä ammatillisesta osaamisesta säädetään tarkemmin laissa sosiaalihuollon ammattihenkilöistä, jonka tarkoituksena on edistää asiakasturvallisuutta sekä taata mahdollisuus laadukkaaseen sosiaalihuoltoon (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015). Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen tekemän selvityksen mukaan vuonna 2018 kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista 38,7 prosenttia oli sijoitettuina laitoshuoltoon (THL 2019, 9).

Kun lapsi on otettu huostaan, on sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä oikeus päättää lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta sekä muusta huolenpidosta sen perusteella, mikä parhaiten toteuttaa huostaanoton tarkoitusta (Lastensuojelulaki 417/2007). Esimerkiksi jos lapsi on huostaanotettu päihteiden käytön vuoksi, tulee

hänen hoitonsa järjestää tavalla, joka parhaiten tukee päihteiden käytön katkaisemista. Huostaanotettuja lapsia oli Suomessa vuonna 2018 Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen selvityksen mukaan yhteensä 10 861, mikä on 59 prosenttia kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista (THL 2019, 3). Huostaanotto on lapsen ja tämän lähipiirin elämää mullistava interventio, jolla on varmasti merkittäviä sekä kauaskantoisia vaikutuksia lapseen ja tämän lähipiiriin. Aihetta on kuitenkin tutkittu suhteellisen vähän, eikä tutkimusten pohjalta tiedetä juurikaan siitä, millaisia muutoksia huostaanotto lapsen elämässä aiheuttaa. Erityisesti huostaanoton alkuvaiheeseen ja lasten omaan kertomaan perustuva tutkimustieto huostaanoton aiheuttamista muutoksista lapsen elämässä on vähäistä. (Laakso 2016, 157–158)

Syitä lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen taustalla on Suomessa tutkittu HuosTa -hankkeessa, jonka toteutti Terveyden ja hyvinvoinninlaitos yhdessä kahdeksan kunnan, kolmen sosiaalialan osaamiskeskuksen sekä kahden yliopiston kanssa. Tutkimuksessa vastattiin muun muassa kysymykseen, millaisia ovat lapsen terveyttä ja kehitystä vakavasti vaarantavat tekijät, jotka liittyvät sijoitukseen tai huostaanottoon. (Heino ym. 2016, 6.) Tutkimuksen tulosten mukaan lasten sijoitusten taustalla oli erilaisia tekijöitä. Näitä olivat sosioekonomiset ja ympäristötekijät, kuten vanhempien taloudelliset vaikeudet, vanhemmuus, kuten vanhemman fyysinen sairaus, vanhemman ongelmallinen käyttäytyminen, kuten alkoholinkäyttö, kasvatustyyli, kuten uupuneisuus ja jaksamattomuus sekä perheväkivalta tai sen uhka, lapsen terveydentila, kuten fyysinen tai neurologinen sairaus, lapsuuteen ja nuoruuteen liittyvät tekijät, kuten identiteetin rakentuminen sekä lapsen ongelmallinen käyttäytyminen, kuten väkivaltaisuus tai päihteidenkäyttö (Heino ym. 2016, 67–72). Syyt lapsen sijoituksen taustalla ovat siis moninaisia, ja ne voivat vaihdella yksilökohtaisesti paljonkin.

2.2 Erityisopetus Suomessa

Perusopetuslaissa säädetään perusopetuksesta sekä oppivelvollisuudesta. Lain tarkoitus on muun muassa selvittää opetuksen tavoitteet, joita käsitellään perusopetuslain 2 pykälässä. Perusopetuslain 2 pykälän mukaan opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Opetus antaa oppilaille myös valmiudet kehittää itseään elämänsä aikana. (Perusopetuslaki 628/1998.) 2000-luvun hallitusohjelmissa koulutuspolitiikassa on linjattu tavoitteet, joiden tarkoituksena on kaventaa

sukupuolten välisiä eroja koulutuksessa, lisätä koulutukseen osallistumista ja sen suorittamista sekä vähentää matalan koulutustason periytyvyyttä (Heino & Oranen 2012, 217).

Tämän lisäksi perusopetuslailla pyritään turvaamaan myös riittävä yhdenvertaisuus opetuksessa koko maassa. Opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen. Oppilailla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä tuen tarpeen ilmetessä oppimisen ja koulunkäynnin tukea. Erikseen on määritelty myös esiopetuksen tavoitteet. Esiopetus on osa varhaiskasvatusta, jolla pyritään parantamaan lasten oppimisedellytyksiä. (Perusopetuslaki 628/1998.)

Peruspalveluiden valtionosuudesta annetun lain 41 pykälässä on määritelty, että kunta, joka on muualle sijoitetun oppilaan kotikunta, on velvollinen maksamaan opetusta järjestävälle kunnalle oppilaan esikoulusta tai perusopetuksesta aiheutuneiden kustannusten puitteissa korvausta (Laki kunnan peruspalveluiden valtionosuudesta 1704/2009). Valtioneuvosto hyväksyi vuosina 2011-2016 toteutettavan kehittämissuunnitelman, jonka avulla pyrittiin parantamaan muun muassa huostaan otettujen ja sijoitettujen lasten oikeutta osallistua perusopetukseen. Koulutuksen merkitys on niin inhimillinen, kulttuurinen kuin tuotannollinenkin, ja se tulee nähdä myös yksilöllisenä pääomana sekä resursseina. Jokaisella lapsella on oikeus opetukseen ja kunnalla on velvollisuus järjestää opetus myös silloin, kun lapsen terveys ja kehitys on vaarantunut ja johtanut lastensuojelullisiin toimiin. (Heino & Oranen 2012, 217–218.)

Perusopetuslaissa säädetään oppilaan oikeudesta tukiopetukseen ja osa-aikaiseen erityisopetukseen. Tukiopetusta annetaan oppilaalle, joka on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai muusta syystä tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea. Erityisopetusta järjestetään oppilaalle, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, lisäksi on määritelty, että erityisopetus tulee järjestää muun opetuksen ohessa. Oppilaalla on oikeus saada koulunkäynnin tukea koko perusopetuksen ajan. Tukea on annettava heti, kun tuen tarve ilmenee. (Perusopetuslaki 628/1998.) Oppilaan tuen tarve voi olla tilapäinen tai pidempiaikainen. Tuen tarve voi vaihdella vähäisestä vahvempaan tai oppilas voi tarvita monenlaista tukea yhtä aikaa. Koulun antama tuki riippuu oppilaan koulunkäynnin ja oppimisen vaikeuksien laadusta ja laajuudesta. Tuki on jaettu kolmiportaiseksi oppimisen ja koulunkäynnin tueksi. Nämä kolme oppimisen ja koulunkäynnin tuen tasoja ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Näistä oppilas voi saada kerrallaan vain yhden tasoista tukea. Koulussa annettavia tukimuotoja ovat esimerkiksi tukiopetus,

osa-aikainen erityisopetus, avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Näiden lisäksi oppilas voi saada oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa säädettyä yksilökohtaista oppilas-huoltoa. (Opetushallitus 2019.)

Ensimmäinen keino vastata oppilaan tuen tarpeeseen on yleinen tuki. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja sekä ohjaus- ja tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä yleisen tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai asiakirjoja. Tuen tarpeen kasvaessa oppilaan tulee saada tehostettua tukea. Tehostettu tuki on oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin jatkuvampaa, voimakkaampaa ja yksilöllisempää tukemista. Tehostetun tuen piirissä oppilas voi tarvita useampaa tuen muotoa. Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti ja se edellyttää yhteistyötä oppilashuollon eri ammattihenkilöiden välillä. Oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma, jonka perusteella oppilaalle annetaan tehostettua tukea. Tehostetun tuen toteutumisen edellytys on yhteistyö sekä suunnitelmallisuus. Jos oppilaalle annettu tehostettu tuki ei riitä auttamaan oppilasta selviytymään koulutyöstä, hänelle tehdään erityistä tukea koskeva hallintopäätös. Päätös tehostetusta tuesta perustuu pedagogiseen selvitykseen. Oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta on käytävä ilmi erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Suunnitelmaa tulee tarkistaa vähintään kerran vuodessa oppilaan tarpeiden mukaisesti. Erityinen tuki koostuu erityisopetuksesta ja muusta oppilaan tarvitsemasta tuesta ja muodostaa järjestelmällisen kokonaisuuden. Erityisen tuen kannalta tärkeää on oppilaan saama tuki huoltajalta, moniammatillinen yhteistyö ja yksilöllinen ohjaus. (Opetushallitus 2019.)

Tilastokeskuksen koulutustilastoista käy ilmi, että peruskoulun oppilaista 17,5 prosenttia sai tehostettua tai erityistä tukea syksyllä 2017. Tehostettua tukea sai 54 300 eli 9,7 prosenttia peruskoulun oppilaista ja erityistä tukea 43 100 eli 7,7 prosenttia peruskoulun oppilaista. Tehostetun tuen oppilaiden osuus kasvoi 0,8 prosenttiyksikköä vuoteen 2016 verrattuna ja erityisen tuen oppilaiden osuus 0,3 prosenttiyksikköä. Tehostettua tukea syksyllä 2017 saaneista oppilaista 74 prosentilla tukeen sisältyi osa-aikaista erityisopetusta, 55 prosentilla tukiopetusta ja 38 prosentilla avustaja- ja/tai tulkitsenpalveluja. Erityistä tukea saaneista oppilaista 40 prosentilla tukeen sisältyi osa-aikaista erityisopetusta, 36 prosentilla tukiopetusta ja 58 prosentilla avustaja- ja/tai tulkitsenpalveluja. Erityiskoulussa kokonaan opetuksensa saavien osuus sen sijaan pienenee, verrattuna

aikaisempiin vuosiin. Erityistä tukea saaneista oppilaista 9,5 prosentilla opetus annettiin kokonaan erityiskoulun erityisryhmässä syksyllä 2017. Vuonna 2011 osuus oli 13 prosenttia. Tällä hetkellä käytettävissä olevien tilastojen mukaan ainakin 29 prosenttia syksyn 2016 peruskoulun oppilaista sai jonkinlaista tukea lukuvuonna 2016–2017. Osuus on pysynyt muuttumattomana viimeiset neljä tarkasteluvuotta. Tehostettua tukea, erityistä tukea tai osa-aikaista erityisopetusta yleisenä tukena sai lukuvuonna 2016–2017 yhteensä 157 736 oppilasta. (Tilastokeskus 2018.)

2.3 Lapsen oikeudet ja osallisuus

Jotta lapselle syntyy kokemus siitä, että hän on arvostettu, täytyy hänen tuntea itsensä myös osalliseksi omassa yhteisössään. Lasten osallisuuden lähtökohtana voidaan pitää YK:n vuonna 1989 julkaisemaa Lasten oikeuksien sopimusta. Sopimus painottaa lapsen oikeutta tulla kuulluksi, osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskeviin päätöksiin sekä lapsen oikeutta ilmaista mielipiteitään ja näkemyksiään. Toteutuessaan osallisuus antaa lapsille mahdollisuuden vaikuttaa toimintaan. Eri sukupolvien välillä olevat vuorovaikutussuhteet vahvistuvat dialogin ja kokemusten jakamisen myötä. Dialogisuus on tärkeä osa osallisuutta, pelkkä lapsen kuuleminen ei riitä. Jotta dialogisuus lasten ja aikuisten välillä todella toteutuu, vaatii se aikuisilta jatkuvaa vuorovaikutusta sekä tiedon jakamista lapsen kanssa, palautteen vastaanottamista sekä osallisuuden toteutumisen arviointia sekä vastuullisuutta. Lasten osallisuuden periaatteen ymmärtäminen ja hyväksyminen ei aina muutu käytännön toiminnassa todelliseksi osallisuudeksi. Lapset eivät aina tiedä, miten heidän oletetaan olevan osallisia ja arvostavatko aikuiset heidän osallisuuttaan. Joskus lapsen aidon kuulemisen ja osallisuuden tielle voi tulla se, että aikuiset eivät pidä lapselta saatua tietoa luotettavana. On kuitenkin muistettava, että lapselta itseltään saatu tieto varmistaa osallisuuden paremmin, kuin pelkästään heidän läheisiltään saatu tieto. Aikuisen ja lapsen kasvattajan tehtävä on tehdä lapsen osallisuudesta todellista sekä olla kiinnostuneita heidän elämästään. Lisäksi aikuisten on huolehdittava siitä, että kaikkia pidetään sekä kohdellaan tasavertaisina sosiaalisina toimijoina. Koulumaailmassa on tärkeää, että opettajat toimivat rohkaisten lasta osallisuuteen, kuuntelevat lasten ehdotuksia, kyselevät sekä kunnioittavat lasten näkemyksiä. Jos lapsella on erityisen tuen tarve, osallisuuden varmistaminen vaatii kasvattajalta erityistä herkkyyttä. Koulumaailmassa on huomattu, että erityistä tukea tarvitsevat lapset eivät aina ole edes tottuneet siihen, että heidän mielipidettään kuunneltaisiin. Jokaisen lapsen perusoikeus on kuitenkin olla mukana tekemässä päätöksiä heitä koskevissa ja heidän

elämäänsä vaikuttavissa päätöksissä. Jokaisella on myös oikeus mielipiteeseensä ja sen ilmaisemiseen. (Kuorelahti ym. 2012, 280–282.)

YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa määritellään lapsen oikeus ilmaiseen peruskoulutukseen. Peruskoulun opetussuunnitelmien avulla luodaan suuntalinjat opetuksen toteuttamiseen käytännössä. Opetussuunnitelmilla on tärkeä merkitys lasten osallisuuden toteutumisen kannalta koulumaailmassa. Jotta lasten erilaiset elämäntilanteet pystytään ottamaan huomioon, tulisi lasten näkemykset huomioida opetussuunnitelmien, koulutusohjelmien ja opetuksen suunnittelussa. Erilaiset lasten osallisuutta vahvistavat rakenteet mahdollistavat lasten osallistumisen päätöksentekoon koulutyössä. Lasten osallisuutta mahdollistavia rakenteita ovat esimerkiksi oppilaskunnat ja oppilaiden edustus koulujen johtokunnissa tai hallinnossa. Osallistuminen ja vaikuttaminen ovat yksi osaamisalue uudessa perusopetuksen opetussuunnitelmassa. Konkreettisesti tämä osaamisalue tulee näkyviin koulun toimintakulttuurissa. Peruskoulun tehtävä on vahvistaa jokaisen oppilaan osallisuutta. Koulun arjessa oppilaiden omaa aktiivisuutta edistävän oppimisympäristön luominen on tärkeää. Lasten oikeuksia valvova komitea on todennut, että koulut, jotka tarjoavat vuorovaikutteisen, välittävän, suojelevan ja osallistavan oppimisympäristön, valmistavat lapsia aktiiviseen rooliin yhteiskunnassa sekä vastuullisiksi yhteisönsä jäseniksi. Lapset huomaavat, jos heidän oikeutensa mielipiteen ilmaisuun ei toteudu. Onkin tärkeä muistaa, että oppilaat eivät pelkästään opiskele osallistumista, vaan he myös toimivat aktiivisina osallistujina. (Plan International 2019.)

Lapsilla on sijaishuollossa ollessaan erityisiä oikeuksia. Lastensuojelulaissa määritellään lapsen oikeudet sijaishuollon aikana. Näitä oikeuksia ovat muun muassa oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja lapsen tarpeita vastaavaan sijaishuoltopaikkaan, oikeus hyvään kohteluun, oikeus tavata lapselle läheisiä ihmisiä, oikeus tavata omaa sosiaalityöntekijää sekä oikeus saada tietoa omasta tilanteestaan ja tulla siinä kuulluksi ikä- ja kehitystason mukaisesti. Lapselle on kerrottava, miksi hänet on otettu huostaan, ja mitä seuraavaksi tapahtuu. Lapsella on lisäksi oikeus saada tarvitsemansa palvelut asuinkunnaltaan. Näitä palveluja ovat esimerkiksi terveydenhuollon palvelut, erikoissairaanhoidon palvelut sekä koulupalvelut. Lapsen oikeuksien toteutumisesta vastaavat kunnan sosiaaliviranomaiset, sijaishuoltopaikka sekä lapsen vanhemmat. Kaikilla osapuolilla, jotka vastaavat lapsen oikeuksien toteutumisesta on myös velvollisuus toimia niin, että lapsen oikeudet pääsevät toteutumaan. (THL 2019.) Lastensuojelulain 20 pykälässä määritellään lapsen oikeuksista lastensuojelua toteutettaessa. Lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja

kehitystason mukaisesti. Lapsen mielipiteen selvittämisestä ei saa aiheutua tarpeettomasti haittaa lapsen ja tämän vanhempien tai muiden läheisten ihmisten välille. Tapa, jolla lapsen mielipide on selvitetty sekä mielipiteen sisältö tulee kirjata lapsen asiakirjoihin. Lisäksi kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain 34 pykälän mukaisesti häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

3 KODIN ULKOPUOLELLE SIJOITETTU LAPSI JA KOULUNKÄYNTI

3.1 Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten koulusuoriutuminen

Vuonna 2018 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 18 544 lasta. Huostassa olleiden lasten osuus väestön 0–17-vuotiaista oli yksi prosentti. Osuus kuitenkin vaihtelee iän mukaan. 16–17-vuotiaiden lasten ikäryhmässä huostassa olleiden osuus väestöstä oli 2,2 prosenttia, joka oli selvästi suurempi osuus kuin nuoremmissa ikäryhmissä. (THL 2019.) Kun yläasteikäinen lapsi otetaan huostaan, yhtenä tavoitteena on usein nimenomaan peruskoulun loppuun saattaminen. Huostassa olleiden lasten osallistuminen tutkintoihin tähtäävään koulutukseen on merkittävästi vähäisempää kuin muilla lapsilla. Kaikista 16-vuotiaista vain 15 prosenttia ei opiskele, kun taas 16-vuotiaista huostassa olleista jopa yli puolet ei osallistu toisen asteen opetukseen. Kolmannes huostassa olleista 17- ja 18-vuotiaista ei opiskele lukiossa tai ammattikoulussa. Verrattuna koko väestöön, tämän ikäryhmän lapsista ainoastaan 8 prosenttia löytyy muualta kuin opiskelemasta. Erot ovat näin ollen merkittäviä sijoitettujen lasten ja muiden lasten kesken. Huostassa olleet käyvät muita saman ikäisiä lapsia selvästi enemmän ammattikoulua ja suorittavat ammattikoulun usein ikätovereitaan myöhemmin. Lukiossa ja varsinkin ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa opiskelu on sijoitetuilla lapsilla hyvin harvinaista. Sijoitettujen lasten todennäköisyys suorittaa toisen tai kolmannen asteen tutkinto on selkeästi ikätovereitaan alhaisempi. Moni sijoitettu lapsi suorittaa lastensuojelun tukitoimien avulla peruskoulun opintoja vielä 18-vuotiaana, osallistuen kymppiluokan opetukseen, valmentavaan koulutukseen tai työpajatoimintaan. Tästä syystä jatko-opintojen aloittaminen viivästyy. Tutkimuksissa on huomattu, että pojat jäävät tyttöihin verrattuna selvästi useammin vaille koulutusta. Koulutustaso vaihtelee sukupuolen mukaan, mutta lisäksi myös sen mukaan, minkä ikäisenä lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle. Teini-iässä sijoitettujen lasten koulutustaso jää peruskoulun tasolle viisi kertaa todennäköisemmin kuin vastaavassa väestössä. (Heino & Oranen 2012, 219–225.) Sijoitettujen lasten koulunkäyntihistoriaa tutkittaessa on huomattu, että 12 prosenttia kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista aloittavat koulun vuoden myöhemmin kuin ikätoverinsa, melkein kaikki myöhemmin aloittaneet siirtyivät koulun edetessä luokkamuotoiseen erityisopetukseen. Lapsista 63 prosenttia oli ennen sijoitusta kodin ulkopuolelle erityisopetuksessa. Joka kolmas lapsi oli jäänyt luokalleen ennen sijoitusta, kun vastaava osuus väestön lapsista on alle 1 prosentti. Myös sijoitettujen lasten keskiarvoja on tutkittu, alhaisin keskiarvo oli 4,0 ja paras 8,5, kaikkien

aineiden keskiarvo oli 6,0. Koulupoissaoloja oli kertynyt keskimäärin paljon. (Heino & Oranen 2012, 222)

Koulusuoriutuminen nähdään usein tutkimuksissa pelkästään arvosanojen sekä käyttäytymisen näkökulmasta (Löhönen 2014, 26). Käyttäytymisen näkökulma pitää sisällään häiriökäyttäytymisen eri ilmenemismuodot sekä ongelmat sosiaalisissa suhteissa. Käytöshäiriöt lisäävät merkittävästi riskiä aikuisiän mielenterveyshäiriöihin, päihteiden ongelmakäyttöön, rikollisuuteen, sosiaalisiin- ja taloudellisiin vaikeuksiin sekä riskiä sairastua somaattisiin sairauksiin. (Ahtola 2016, 148.) Uudemmissa tutkimuksissa ollaan akateemisen menestymisen ja käytöksen lisäksi haluttu tuoda esiin koulussa toimimisen näkökulma. Koulussa toimimisen näkökulma keskittyy lapsen käyttäytymiseen kouluympäristössä. Koulussa toimiminen ja siellä suoriutuminen tulee näkyväksi esimerkiksi passiivisuutena, myöhästymisinä, poissaoloina, kouluvaihdoksina tai kurillisina toimenpiteinä. Lapsen koulusuoriutumiseen vaikuttavat perheeseen, ympäristöön ja lapseen liittyvät tekijät. (Löhönen 2014, 26.) Lasten koulusuoriutumisesta tulisi tarkastella jokaisesta näkökulmasta. On tärkeää, että ymmärretään lapsen koulusuoriutumiseen vaikuttavat mekaniemit sekä keinot, joilla koulusuoriutumiseen voidaan vaikuttaa.

Koulusuoriutuminen on yksi keskeisimmistä sekä merkittävimmistä yksilön elämään vaikuttavista tekijöistä. Koulusuoriutuminen vaikuttaa yksilön psyykkiseen, fyysiseen kuin sosiaaliseen hyvinvointiin. Useissa tutkimuksissa on havaittu heikon koulusuoriutumisen yhteys myöhemmin elämässä ilmeneviin ekonomisiin sekä psykososiaalisiin ongelmiin. Peruskoulussa menestyminen sekä kyky omaksua ja soveltaa eri tietoja ja taitoja vaikuttavat myös yksilön pärjäämiseen yhteiskunnassa. Ne lapset, jotka menestyvät ja pärjäävät perusopetuksessa sekä hallitsevat luku-, kirjoitus- ja matemaattiset taidot, selviävät paremmin moninaisissa elämäntilanteissa, joissa näitä taitoja vaaditaan. Nämä taidot myös mahdollistavat jatkokouluttautumisen sekä ammattiin valmistumisen. Peruskoulussa hankittujen taitojen positiivinen vaikutus näkyy yksilön elämässä niin jatkokouluttautumisena kuin myös kokonaisvaltaisemmin parempana pärjäämisena työelämässä sekä sosiaalisissa suhteissa. Viime vuosikymmeninä työelämän vaatimukset ovat kasvaneet. Työelämässä vaaditaan niin matemaattisia taitoja kuin hyvää lukutaitoa, mutta myös yhä monipuolisempia teknisiä taitoja sekä tieteellistä tietoa. Nykymaailmassa koulutuksella on suuri merkitys työmarkkinoilla selviytymiseen. Ilman koulussa opiskeltavia oppisisältöjä sekä kykyä niiden soveltamiseen yksilön riski työttömäksi jäämiseen on suuri. Pelkän peruskoulun suorittaminen lisää riskiä työttömyydelle. Riskiryhmille, joihin kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset kuuluvat, tulisi taata riittävä tuki koulunkäyntiin.

Riittävät tukitoimet takaisivat samat mahdollisuudet koulutukseen ja työllistymiseen sijoitetuille lapsille, kuin vastaavalle väestölle. Koulutuksella on merkittävä suojaava vaikutus heikommista lähtökohdista ponnistavan lapsen kehitykselle sekä elämänlaatua parantava vaikutus. (Löhönen 2014, 25–26.)

3.2 Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten koulunkäynnin ja oppimisen haasteet

Lastensuojelun interventio voi vaikuttaa lapsen koulunkäyntiin, mutta koulunkäyntiin liittyvät haasteet voivat olla myös syy intervention taustalla. Kun koulu ottaa yhteyttä lastensuojeluun, syinä voivat olla esimerkiksi oppimiseen liittyvät vaikeudet, kiusaaminen, poissaolot tai kouluun ja kouluyhteisöön sopeutumisen vaikeudet. Harvoin kyse on kuitenkaan pelkästään koulunkäynnin ja oppimisen vaikeuksista. (Heino & Oranen 2012, 220–221.) Kouluun sopeutumiseen, koulussa menestymiseen sekä tuleviin koulutusuriiin vaikuttavat hyvin merkittävästi lapsuuden elinolot, sosiaalinen tausta sekä terveydelliset ja taloudelliset olosuhteet (Löhönen 2014, 11). Lasten elämässä on tapahtunut monia asioita ennen lastensuojelun asiakkuutta. Taustalla voi olla perherakenteen muutoksia, puutteellista hoivaa ja huolenpitoa, asuinpaikan vaihtuminen, ihmissuhteiden katkeaminen, päihde- tai mielenterveysongelmia joko itsellä tai läheisellä sekä lukuisia muita vakavia syitä, jotka ovat johtaneet sijoitukseen kodin ulkopuolelle. Kodin ulkopuolelle sijoitetuilla lapsilla on usein erilaisia haasteita suhteessa itseensä, toisiin ihmisiin sekä ympäristöön. Poikkeavat ja vaikeat elämäkokemukset aiheuttavat stressiä ja räsitystä, jotka osaltaan aiheuttavat lapsille käyttäytymiseen ja emotionaaliseen kehittymiseen liittyviä monimuotoisia haasteita. Lapsi on saattanut joutua kasvamaan epätasapainoisessa kasvuympäristössä, jolloin persoonallinen ja psyykkinen rakenne ei ole päässyt kehittymään normaalisti. Sijoitetuilta lapsilta puuttuu usein kokemus pysyvyydestä ja jatkuvuudesta suhteessa itseensä, omiin kokemuksiinsa, läheisiin ihmisiin sekä eri toimintoihin. Aikaisempien haasteiden ja negatiivisten elämäkokemusten lisäksi myös huostaanotto ja sijoitus kodin ulkopuolelle aiheuttaa lapselle stressiä. Jo ennen sijoitusta kodin ulkopuolelle lapsilla on havaittu olevan enemmän kieleen ja oppimiseen liittyviä ongelmia verrattuna ikätovereihinsa. Sijoitettujen lasten heikomman koulusuoriutumisen on ajateltu olevan osaltaan kytköksissä koulupaikkojen, opettajien ja heidän tarjoamansa tuen sekä muiden tekijöiden vaihteluun huostaanotto prosessin edetessä. (Löhönen 2014, 21.)

Kodin ulkopuolelle sijoittamisella on hyvin vaihtelevia vaikutuksia lapseen. Lapsen ongelmat itsensä ja sosiaalisen ympäristön kanssa tulevat näkyviin useimmiten vakavina

käyttäytymisen häiriöinä, sopeutumisongelmina ja oppimisvaikeuksina. Käyttäytymiseen liittyvistä ongelmista kouluongelmat ovat yleisin ongelmien ilmenemismuoto kodin ulkopuolelle sijoitetuilla lapsilla. Tutkimuksen mukaan vuosina 1996-2000 sijoitetuista lapsista 90.2 prosenttia kamppaili jonkinlaisen koulunkäyntiin liittyvän haasteen kanssa. On tärkeä muistaa, että erilaiset koulunkäynnin haasteet, kuten keskittymisvaikeudet, oppimisvaikeudet sekä käyttäytymisen ongelmat ovat sijoitettujen lasten koulutuksessa erittäin yleisiä sekä niiden ratkaiseminen ja riittävän tuen tarjoaminen ensisijaisen tärkeää. Myös alttius sairastua erilaisiin mielenterveyden häiriöihin on sijoitetun lapsen kohdalla suurempi verrattuna kotona asuviin ikätovereihin. Varhaisessa kouluiässä olevilla sijoitetuilla lapsilla psykiatristen ongelmien yleisyys vaihtelee eri tutkimusten mukaan seitsemästä jopa kolmeenkymmeneen prosenttiin. (Löhönen 2014, 22.)

Riskiryhmät tai erityisen haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät, joihin kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset kuuluvat voivat olla myös koulumotivaatiosta puhuttaessa motivationaalisesti haavoittuvia. Niin koulumaailmassa kuin muussa elämässä koetut onnistumiset vahvistavat lapsen uskoa itseensä sekä innostaa yrittämään sekä kannustaa kokeilemaan omia kykyjään yhä haastavammissa tilanteissa. Jatkuvat ja kasautuvat epäonnistumiset toimivat päinvastoin; ne rikkovat kokemusta omasta pystyvyydestä sekä itsemäisistä pärjäämisestä. Kasaantuvat epäonnistumisen kokemukset haavoittavat lapsen mieltä ja tällaisten kokemusten aiheuttamat tunteet saavat erilaisia ilmiänsä kouluympäristössä. Lapsi voi eristäytyä tai vetäytyä, kiukutella, häiriköidä tai käyttäytyä hyvin rehellisesti. Tällaiset käyttäytymisen muodot voivat perustua lapsen haavoittuvuuteen, jota leimaavat kielteiset kokemukset, tunteet ja uskomukset omista kyvyistä, osallisuudesta sekä itsenäisyydestä. Tällöin voidaan puhua motivationaalisesta haavoittuvuudesta. Motivationaalinen haavoittuvuus pitää sisällään ajatuksen luovuttamisesta, hiipuvasta kiinnostuksesta ja vaihtoehtoisten pärjäämiskeinojen käyttöönotosta oman itsearvostuksen sekä oman minän suojelemiseksi. (Vauras ym. 2018, 77–78.)

Ennen koulun alkua lapselle on kertynyt jo useita kokemuksia onnistumisista sekä epäonnistumisista. Näiden kokemusten mieleen painumista vahvistavat lapsen elämässä olevien merkityksellisten ihmisten suhtautuminen ja heiltä saatu palaute. Merkityksellistä lapsen omakuvan, pystyvyyden ja itsenäisyyden kannalta merkityksellistä on se, minkälaista palautetta lapsi on lähipiiriltään saanut. Palaute ja suhtautuminen lapseen ja hänen toimintaansa voivat olla joko kannustavaa ja lapsen uskoa itseensä kehittävää tai päinvastaista, jolloin lapsen oma hallinnan tunne murenee. On muistettava, että lapsen kuva

itsestään ei ole aina realistinen, sillä lapsen lähipiiri ja siihen kuuluvat ihmiset voivat antaa myös harhaanjohtavaa sekä ristiriitaista palautetta. Tällainen harhakäsitys omista kyvyistä pääsee syntymään, jos vanhempi on esimerkiksi ylihuolehtiva tai ylivaativa, tai jos lapsen vanhempien voimavarat osallistumiseen ja kasvatustehtävään ovat jostain syystä heikot, näin ollen lapsi ei pysty luomaan selkeää kuvaa itsestään. Varhaislapsuuden kokemukset muokkaavat myös lapsen tapoja lähestyä erilaisia tilanteita, selviytyä haasteista sekä vaikeuksista ja käsitellä sekä tunnistaa tilanteiden itsessä herättämiä tunteita. Lapselle kehittyy erilaisia tapoja suojella itseään uusilta pettymyksiltä ja huomionmuuden kokemuksilta ja se voi näkyä erilaisina toimintatapoina kouluympäristössä. Opettajan tehtävä haavoittuvuuden dynamiikan tunnistamisessa ei ole helppo, sillä se kätkeytyy erilaisten käyttäytymismallien taakse. (Vauras ym. 2018, 78–79.)

Kuten aiemmin todettiin, jo ennen sijoitusta kodin ulkopuolelle lapsilla on havaittu olevan enemmän kieleen ja oppimiseen liittyviä ongelmia verrattuna ikätovereihinsa. Tämän lisäksi on huomattu, että motivationaalisen haavoittuvuuden synty varhaislapsuudessa on kytköksissä vahvasti lapsen kielelliseen kehitykseen. Kieli on tärkeä työkalu kaikessa ihmisten välisessä kanssakäymisessä, joten sen merkitys on hyvä tunnistaa haavoittuvuuden mekanismina. Lasten erot kielellisessä tietoisuudessa sekä puheen ymmärtämisessä ovat tutkimuksen mukaan yhteydessä toisistaan erottuviin motivationaalsiin suuntautumisiin. Motivationaalisella suuntautumisella tarkoitetaan sitä, missä määrin lapsi osoittaa sosiaalista riippuvuutta, suuntautuu tehtävään tai pyrkii välttämään tehtävää. Lapset, joiden kielellinen tietoisuus ja puheen ymmärtämiskyky olivat heikot, osoittivat tutkimuksen mukaan jo varhaisessa opetuksessa vähemmän tehtäväsuuntautuneisuutta kuin ikätoverinsa. He olivat myös enemmän sosiaalisesti riippuvaisempia muista ja muiden avusta. Lapsen motivationaalisen haavoittuvuuden riski on nähtävillä jo melko varhain ja myös erot ikätovereiden kesken. Jos varhaiset taidot sekä itsesäätelyn kyvyt kehittyvät normaalisti ja lapsi saa näiden taitojen kehittämiseen tukea, hänelle kehittyy kyky motivoitua myös sellaisissa tehtävissä ja tilanteissa, jotka eivät ole lapselle itselleen automaattisesti merkityksellisiä. Näitä tilanteita ja asioita lapsi kohtaa vääjäämättä koulu- maailmassa kuin myös muussakin elämässä. (Vauras ym. 2018, 79–80.)

3.3 Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukeminen

Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten koulunkäynnin tukemisen kautta on Pohjoismaissa saatu hyviä tuloksia. Ruotsissa on toteutettu SkolFam-kouluprojekti lastensuojelun perhehoitoon sijoittamien lasten koulunkäynnin ja oppimisen tueksi ja tulokset ovat

yllättäneet tutkijat positiivisesti. SkolFam-projektin tarkoituksena oli parantaa perhehoitoon sijoitettujen lasten koulumenestystä. Tutkimukseen osallistuneet lapset olivat eläneet ympäristössä, jossa he olivat altistuneet monenlaisille kasvua ja terveyttä uhkaaville vaikutuksille. Tutkimukseen osallistuneet lapset olivat jo jonkin aikaa olleet sijoitettuna perhehoitoon ja heidän tilanteensa oli vakiintunut. Tutkimuksessa lasten tilanne kartoitettiin kahteen kertaan ja se sisälsi sekä pedagogisen osion että psykologisen osion. Pedagogisessa osiossa kartoitettiin luetun ymmärtämistä, lukunopeutta yhdistettynä luetun ymmärtämiseen, oikeintavaamista, sanojen ymmärtämistä sekä matemaattisia kykyjä. Psykologisissa arvioissa tutkittiin lasten kognitiivista kehitystä, sosiaalisia taitoja sekä psyykkistä hyvinvointia. SkolFam-projektin tutkimuksiin osallistuneita sijoitettuja lapsia verrattiin ikätovereihin kummassakin kartoituksessa. Kartoitusten jälkeen jokaiselle lapselle räätälöitiin yksilöllinen koulutuksellinen sekä psykologinen tuki kahdeksi vuodeksi. Kahden vuoden tuetun jakson jälkeen uusia tutkimustuloksia verrattiin alkukartoituksessa tehtyihin tutkimustuloksiin. Tulokset olivat merkittäviä. Lasten älykkyysosamäärä oli noussut, ja edistystä oli tapahtunut lukemisessa, tavaamisessa sekä matemaattisissa taidoissa. Projektin myötä havaittiin myös, että lasten kasvaminen epäsuotuisissa sekä epävakaissa olosuhteissa on saattanut johtaa lapsen alisuoriutumiseen. SkolFam-projektiin osallistuneille lapsille annettiin koulussa jokaiselle henkilökohdaisesti räätälöityä tukea sekä kiinnitettiin huomiota heidän suorituksiinsa sekä ihmissuhteisiinsa. Tämä mahdollisti korjaavien kokemusten syntymisen. SkolFam-projekti pyrki tuomaan ongelmat yksilötasolta koskettamaan koko yhteistyötä, ympäristöä ja organisaatiota. Projektin aikana huomattiin yhteistyön merkitys: mitä tiiviimmin eri toimijat tekevät yhteistyötä keskenään sekä sijaisperheen sekä koulun kanssa, sitä useampi ympäristötekijä tuki positiivista kehitystä. SkolFam-projektissa kartoitusten tulokset jaettiin niin lapsille kuin heitä hoitaville aikuisille. Positiivisten tulosten kuuleminen vahvisti lapsen uskoa omaan kykyihinsä ja vähensi erilaisuuden tunnetta. Tämän huomattiin lisäksi tukevan lapsen kognitiivista kehitystä. Lapsen kognitiivista suoriutumista tukee myös se, että lapsen käsitys omista kyvyistään kohoaa sen lisäksi, että ympäristön odotukset lapsen kyvyistä nousevat realistisen korkealle tasolle. (Heino & Oranen 2012, 230–231.)

Suomessa on kehitetty Veikkauksen tukemana Pesäpuu ry:n Sijoitettu lapsi koulussa-hanke Sisukas, joka oli käynnissä vuosina 2012-2016. Hankkeen esikuvana on toiminut pohjoismaissa laajalle levinnyt ruotsalainen SkolFam-malli. Kyseessä on sijaishuollon systemaattinen toimintamalli, joka tarjoaa työkaluja alakouluikäisten sijoitettujen lasten koulunkäynnin varhaiseen tukemiseen, suojaavien tekijöiden vahvistamiseen sekä moniammatillisen yhteistyön haasteisiin. Sisukas-toiminnassa kartoitetaan sijoitettujen

lasten oppimisvalmiudet sekä psykososiaalinen hyvinvointi, jotta voidaan järjestää jokaiselle lapselle riittävä tuki vastaamaan lapsen yksilöllisiä tarpeita. Mallin tavoitteena on vahvistaa lastensuojelun, koulun, vanhempien ja sijaishuoltopaikan välistä yhteistyötä, tiivistää tiedonkulkua ja vahvistaa lapsen osallisuutta. Sisukas-mallissa lapsen lähiverkosto saa tuekseen konsultoivan tiimin, johon kuuluvat psykologi, erityisopettaja sekä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Lisäksi tavoitteena on ennaltaehkäistä lasten syrjäytymistä, vahvistaa lapsen myönteisen asennetta koulunkäyntiä kohtaan ja rakentaa kannatteleva verkosto sosiaalityön, perheen ja koulun välisenä yhteistyönä. Sisukas-toimintamallia on mahdollista soveltaa lastensuojelulaitoksissa, mutta tällä hetkellä mallin kohderyhmänä ovat ala-asteikäiset lapset. Kohderyhmänä ovat sijoitettujen lasten lisäksi heidän kanssaan toimivat lähiaikuiset; vanhemmat, sosiaalityöntekijät, opettajat ja oppilashuollon toimijat. Työskentelyn pääpaino on lapsen tarpeisiin vastaamisessa, kodin ja koulun sekä sosiaalityöntekijän välisen yhteistyön ja tiedonkulun tiivistämisessä. Sisukas-työmenetelmä toimii niin, että moniammatillisissa Sisukas-tiimin koordinoimissa tapaamisissa saadun tiedon pohjalta lapselle laaditaan oppimissuunnitelma yhteistyössä koulun ja sijaishuoltopaikan kanssa. Järjestettävien tukitoimien keskiöön on määritelty kolmiportainen tuki, aikuisten välinen yhteistyö sekä oppimisympäristön järjestäminen niin, että sijoitetun lapsen tasavertaiset oikeudet oppimiseen mahdollistuvat. Sisukas-työskentelyä ohjaavina pääperiaatteina ovat lapsilähtöisyys, voimavarakeskeisyys, dialogisuus ja mitattavuus. (Kasvun tuki 2019.)

Niin Suomessa kuin Ruotsissa on kiinnitetty huomiota epätasa-arvoon huostaan otettujen lasten ja muiden lasten opetuksen järjestämisen suhteen. Ruotsissa tehdyssä tutkimuksessa on havaittu, että sijaisvanhemmilla, sijaishuollon ohjaajilla, sosiaalityöntekijöillä sekä opettajilla on taipumusta aliarvioida sijoitettujen lasten kykyjä. Heidän odotuksensa sijoitettujen lasten koulutulosten suhteen ovat turhan pessimistisiä. Tutkimuksen johtopäätös oli hyvin selkeä: sijoitettujen lasten koulunkäynti tulisi nostaa hoidon keskiöön. Sijoitettujen lasten pitää saada parempaa tukea koulunkäyntiin, sillä heidän tarpeensa on siihen suurempi kuin muilla lapsilla. Ruotsissa lapsiasiamies Fredrik Malmberg on vuonna 2010 esittänyt vaatimuksen, että jokaiselle huostaan otetulle lapselle tulisi tehdä koulupsykologinen – ja pedagoginen tutkimus. Vaatimukseen sisältyy, että sijoitetuille lapsille on järjestettävä tarvittava ja riittävä tuki, ja sen toteutumista olisi seurattava niin koulussa kuin sijoituspaikassa. (Heino & Oranen 2012, 234–235.) Ruotsissa tehdyissä tutkimuksissa saatiin myös selville, että hyvä suhde opettajaan voi olla lapsille suojaava tekijä. Lisäksi todettiin, että lapsen lähipiirin aikuiset, kaverit sekä koulussa vallitseva ryhmähenki ovat tärkeitä tekijöitä oppimisessa. Opettajan johtajuuden kyvyt

luokassa määrittävät myös omalta osaltaan ilmapiiriä ja oppimisen edellytyksiä. Tutkimuksissa löydettiin myös syitä, joilla on yhteys koulutuksen keskeytymiseen ja joihin nimenomaan koulun henkilökunta voi itse vaikuttaa. Näitä olivat puutteet koulun henkilökunnan, oppilaan ja tämän huoltajien välisissä suhteissa, työskentelyn sovittamisessa vastaamaan oppilaan edellytyksiä ja tarpeita, tavoitteissa ja tuloksellisuuden odotuksissa sekä opettajien osaamisen kehittämisessä. (Heino & Oranen 2012, 231–232.) Voidaan siis todeta, että tarvitaan paljon sitoutuvia tekoja, jotta lapsen oikeus opetukseen tulee todeksi kaikissa tapauksissa. Se vaatii monialaista ja aitoa yhteistyötä niin politiikan kuin palvelujärjestelmän tasolla, eri ammattikuntien välillä sekä erityisesti lapsen lähiverkoston ihmisten parissa. Lisäksi tarvitaan avointa keskustelua sekä yhteisten sopimusten tekoa, noudattamista ja seurantaa. (Heino & Oranen 2012, 244.)

Lisäksi on muistettava, että hyvinvoiva lapsi oppii. Tutkimusten valossa voidaan todeta, että lapset tekevät oikein, jos osaavat. Jos lapsi siis osaisi, hän tekisi oikein. Jokaisen haastavan käytösmallin takana on jokin ratkaisematon ongelma tai puutteellinen taito. (Greene 2009, 60.) Vaikeiden tunteiden kanssa kamppailevan lapsen mahdollisuus oppia on vähäisempi, kuin psyykkisesti hyvinvoivan lapsen. Useat tutkimukset ovat osoittaneet psyykkisen hyvinvoinnin ja oppimisen välillä olevan kiistaton yhteys. (Ahtola 2016, 304.) Oireilevan tai haastavasti käyttäytyvän lapsen psyykkisen hyvinvoinnin edistämiseen tarvitaan tiivistä yhteistyötä eri ammattiryhmien välillä. Tärkeitä lapsen psyykkistä hyvinvointia edistäviä tekijöitä ovat myös lapsen näkeminen ja kuuleminen, arvostava kiinnostus, myötätuntoinen hyväksyntä sekä aikuisen aktiivinen läsnäolo. Lisäksi oireilevan lapsen mieltä rauhoittavat selkeät odotukset, riittävä ja tarpeellinen tuki sekä myönteinen palaute. (Ahtola 2016, 304–305)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Opinnäytetyön taustat, tutkimustehtävä ja kohderyhmä

Tämän opinnäytetyön tutkimustehtävä nousi sen toimeksiantajan tarpeista käsin, mikä on tyypillistä opinnäytetyön toimeksiannon tullessa ulkopuoliselta toimijalta (Muukkonen 2018, 33). Tutkimustehtävä lähti muotoutumaan syksyllä 2018 toimeksiantajan henkilökunnan keskuudessa heränneestä huolesta koskien erityisesti sijoitettujen yläasteikäisten nuorten koulunkäyntiä. Henkilökunnan kokemuksen mukaan sijoitettujen nuorten koulumotivaatio näyttäytyi heikkona, mikä ilmeni muun muassa runsaina koulupoissaoloina sekä koulutehtävien tekemättömyytenä. Runsaat koulupoissaolot huolestuttivat henkilökuntaa muuan muassa siksi, että koulu, jota sijoitetut nuoret käyvät, sijaitsee hyvin lähellä nuorten asuinpaikkoja, eli se on fyysisesti helposti saavutettavissa. Tästä huolimatta koulupoissaoloja kertyi paljon, josta voi päätellä, että kouluun lähtemisen haastavuuden taustalla on jokin muu tekijä, kuin esimerkiksi pitkä ja vaivalloinen koulumatka. Näitä mahdollisia muita koulunkäyntiin vaikuttavia tekijöitä haluttiin lähteä selvittämään nuorilta itseltään, jotta nuorten omat mielipiteet ja näkökulmat asiasta saataisiin kuuluiin. Lisäksi toimeksiantajan toiveena oli, että nuorilta nousisi kehitysideoita muun muassa kouluviihtyvyyden parantamiseksi sekä koulunkäynnin tuen optimoimiseksi.

Näistä edellä mainituista toimeksiantajan henkilökunnan keskuudessa nousseista tarpeista muotoutui lopulliseksi tutkimustehtäväksemme loppuvuodesta 2018 selvittää nuorten omia näkemyksiä koulunkäynnistään ja koulumotivaatiostaan sekä mielipiteitä tukitoimista tai muista keinoista, joita he mahdollisesti kaipaivat koulunkäyntinsä ja kouluviihtyvyytensä tueksi. Toimeksiantajan henkilökunta on omalta osaltaan motivoitunut tarttumaan konkreettisiin keinoihin nuorten koulunkäyntiin liittyvien haasteiden ratkaisemiseksi, mutta he uskovat ulkopuolisen ja objektiivisen näkökulman voivan auttaa näiden keinojen selvittämisessä sekä nuorten osallisuuden mahdollistamisessa. Tästä ulkopuolisen ja objektiivisen näkökulman tarpeesta kumpusi tutkimustehtävämme lisäksi myös opinnäytetyömme tarpeellisuus.

Tutkimuksen kohderyhmäksi tarkentui tiettyä koulua käyvät yläasteikäiset nuoret, jotka ovat kodin ulkopuolisessa sijoituksessa tietyssä lastensuojelulaitoksessa. Kohderyhmään kuuluvia nuoria oli tutkimuksen toteutuksen aikaan noin kaksikymmentä, joten kohderyhmä oli hyvin rajattu. Tästä syystä tutkimukseen osallistuneiden nuorten yksityisyyden suojaamiseksi tutkimukseen liittyvää koulua tai lastensuojelulaitosta ei nimetä

tarkemmin. Kohderyhmän valintaan liittyen toimeksiantajan henkilökunta nosti esille, että vaikka he ilmaisivat huolensa liittyen nimenomaan sijoitettujen nuorten koulunkäyntiin se ei tarkoita, etteikö koulussa hyvin suoriutuvien nuorten joukossa olisi myös sijoitettuja nuoria. Tutkimuksen kohderyhmän valinnalla ei ollut siis tarkoitus yleistää, että kaikkien kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten koulunkäynnissä olisi erityisiä haasteita tai koulumenestys olisi heikkoa. Kohderyhmään kuuluvia nuoria yhdisti iän lisäksi siis kodin ulkopuolelle sijoittaminen sekä koulunkäynti, mutta esimerkiksi koulumenestys ei vaikuttanut kohderyhmään kuulumiseen. Ajatuksena oli, että kuulemalla näkökulmia myös niiltä kohderyhmään kuuluvilta nuorilta, joilla ei ole haasteita esimerkiksi runsaiden koulupoissaolojen tai kouluviihtyvyyden suhteen, voisi esille nousta sellaisia positiivisia asioita koulunkäyntiin liittyen, joista voisi olla apua nuorten koulunkäynnin haasteiden ratkaisemisessa.

Tutkimusluvan (liite 1) saamisen jälkeen keväällä 2019 näistä noin kahdestakymmenestä kohderyhmään kuuluvasta nuoresta tutkimukseen osallistuvat valikoituivat nuorten oman osallistumishalukkuuden perusteella. Tutkimukseen osallistuminen oli siis laadullisen tutkimuksen peruseriaatteiden mukaisesti nuorille vapaaehtoista (Hyvärinen ym. 2017, 289). Nuoret tuntevilla toimeksiantajan henkilökunnan jäsenillä oli ennakkokäsitys siitä, ketkä kohderyhmään kuuluvista noin kahdestakymmenestä nuoresta todennäköisesti olisivat halukkaita osallistumaan tutkimukseen. Tämä ei kuitenkaan määrittänyt tutkimukseen osallistuneita nuoria, sillä kaikki niistä nuorista, joiden ajateltiin haluavan osallistua tutkimukseen, eivät sitä lopulta halunneetkaan ja päinvastoin osa niistä, joiden ei oletettu haluavan osallistua tutkimukseen, olivatkin halukkaita osallistumaan. Nuoria tiedotettiin tutkimuksesta keväällä 2019 informatiivisella kirjeellä (liite 2), jonka toimeksiantajan henkilökunnan jäsenet toimittivat kohderyhmään kuuluville nuorille. Informatiivisessa kirjeessä pyrittiin kuvailemaan mahdollisimman tarkasti mutta samalla tiiviisti tutkimuksen tarkoitusta ja toteutusta kielellä, jota myös tutkimukseen perehtymättömän nuoren on mahdollista ymmärtää. Lisäksi tutkimuksen toteuttajat vierailivat keväällä 2019 sekä tutkimukseen liittyvässä koulussa että lastensuojelulaitoksessa. Tämän vierailun yhteydessä informatiivisen kirjeen sisältöä avattiin kohderyhmään kuuluville nuorille vielä kasvotusten ja suullisesti sekä vastattiin kysymyksiin, joita nuorille oli tutkimukseen liittyen herännyt. Edellä mainitun kaltaiset informatiiviset kirjeet toimitettiin toimeksiantajan henkilökunnan välityksellä keväällä 2019 myös kohderyhmään kuuluvien nuorten vanhemmille (liite 3) sekä sosiaalityöntekijöille (liite 4), joihin oltiin henkilökunnan puolelta yhteydessä myös puhelimitse, jotta saatiin varmistettua, että tieto toteutettavasta tutkimuksesta oli saavuttanut sekä vanhemmat että sosiaalityöntekijät.

Vanhemmilta tai sosiaalityöntekijöiltä ei pyydetty aktiivista suostumusta nuorten tutkimukseen osallistumiselle, eli esimerkiksi allekirjoitettua kirjallista suostumuslomaketta, vaan heiltä pyydetty suostumus oli luonteeltaan passiivinen. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että vanhemmilla ja sosiaalityöntekijöillä oli halutessaan mahdollisuus kieltää suullisesti nuoren osallistuminen, kun heihin oltiin puhelimitse yhteydessä ja varmistettiin, että tieto tutkimuksesta oli tavoittanut heidät. (Honkatukia 2018, 156.) Suostumusten suhteen korostettiin kuitenkin nuorten omaa päätösvaltaa osallistumisesta. Heidän arvioitiin olevan yläasteikäisinä sen ikäisiä, että he voivat ja heillä on myös oikeus päättää omasta osallistumisestaan. Tätä puolsi muuan muassa se, että lastensuojelulain mukaan kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää omaa puhevaltaansa häntä koskevissa asioissa. Velvollisuus lasten mielipiteiden huomioimisesta löytyy myös esimerkiksi perusopetuslaista, sosiaalihuoltolaista sekä laista potilaan asemasta ja oikeuksista. (Kurttila 2018, 94.) Tämän perusteella ajateltiin, että jos nuorilla on jo ikänsä perusteella lain mukainen oikeus oman puhevallan käyttöön sekä mielipiteiden ilmaisuun esimerkiksi heitä koskevissa lastensuojelullisissa asioissa, heitä voidaan pitää pätevinä päättämään omasta osallistumisestaan tutkimukseen, jossa selvitetään nuorten kokemuksia koulunkäynnistään. Tutkimuksessa ei siis ollut tarkoituksena käsitellä erityisen arkoja aiheita, kuten traumaattisia kokemuksia tai sijoituksen syitä, vaan pitäytyä koulunkäynnin kokemuksen tasolla.

Vaikka koulua voikin pitää monessa tapauksessa suhteellisen neutraalina alueena, oli tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuuteen liittyen huomioitava vapaaehtoisuuden mahdollinen kontekstisidonnaisuus (Pätäri 2018, 126–127). Kontekstisidonnaisuudella tarkoitetaan sitä, että koska tutkimus toteutetaan osana koulunkäyntiä, ei nuori välttämättä ymmärrä, että osallistuminen on todella vapaaehtoista. Osana koulunkäyntiä toteutettavaan tutkimukseen osallistuminen voi näyttäytyä nuoren silmissä koulunkäyntiin liittyvänä tehtävänä, joka on tehtävä, vaikka ei haluaisikaan. (Honkatukia 2018, 156.) Tästä syystä nuorille pyrittiin tuomaan selkeästi tiedoksi se, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista siitä huolimatta, että se järjestetään osana koulunkäyntiä. Vapaaehtoisuus pyrittiin konkretisoimaan kirjallisella suostumuslomakkeella (liite 3), joka toimitettiin kohderyhmään kuuluville nuorille informatiivisten kirjeiden yhteydessä. Suostumuslomakkeessa korostettiin, että kysymykseen osallistumisesta voi todella vastata kyllä tai ei. Lisäksi suostumuslomakkeessa tuotiin esille, että vaikka nuori allekirjoittaisikin suostumuslomakkeen, on suostumus mahdollista peruuttaa vielä myöhemmin missä tahansa tutkimuksen vaiheessa.

Kohderyhmään kuuluvien nuorten vapaaehtoiseen osallistumiseen liittyen pohdittiin myös motivaatiota osallistumisen takana ja sitä, kuinka nuoria voitaisiin motivoida tutkimukseen osallistumiseen. Yleisesti voidaan ajatella, että nuoret eivät välttämättä ole erityisen halukkaita osallistumaan aikuisten toteuttamaan tutkimukseen. Yhtenä syynä tämän takana voidaan ajatella olevan, ettei tutkimukseen osallistumisesta koituva hyöty ole nuorelle välittömästi näkyvissä. (Honkatukia ym. 2018, 70.) Mitä minä nuorena saan tästä aikuisten maailmaa palvelevaksi tarkoitettu tutkimuksesta? Nuorten motivointiin liittyen pohdittiin, tulisiko nuorille antaa tutkimukseen osallistumisesta jokin konkreettinen palkkio, kuten elokuvalippu. Pohdinnan seurauksena tultiin kuitenkin siihen tulokseen, että tällainen elokuvalipun kaltainen konkreettinen palkkio voisi vääristää tutkimukseen osallistumisen takana vaikuttavan motiivin. Toisin sanoen emme halunneet nuorten osallistuvan tutkimukseen, johon he eivät ilman elokuvalipun kaltaista palkkiota osallistuisi. Toiveenamme oli, että tutkimukseen osallistuisivat ne nuoret, jotka kokisivat heihin liittyvässä asiassa kuulluksi tulemisen riittävänä motivaattorina osallistumiselle. Tutkimusta nuorille esiteltäessä painotettiin, että tutkimuksen yhtenä tavoitteena on lisätä nuorten osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia heidän omissa asioissaan sekä arjessaan, jossa koulunkäynti on isossa osassa. Lopulta näistä noin kahdestakymmenestä tutkimuksen kohderyhmään kuuluvasta nuoresta kahdeksan osallistui tutkimukseen, mikä vastaa noin neljääkymmentä prosenttia kohderyhmästä.

4.2 Käytetyt tutkimusmenetelmät

Tämä opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka tutkimusmenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu. Teemahaastattelun lisäksi käytettiin haastatteluun virittävänä keinona motivaatiotestiä. Tutkimusmenetelmät valikoituivat opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa alkuvuodesta 2019.

Ennen varsinaista haastattelua opiskelijoille teetettiin lyhyt motivaatiotesti, joka löytyy tämän opinnäytetyön liitteistä (liite 5). Testi on malliltaan monivalintatesti, jossa opiskelija valitsee väittämistä mielestään parhaiten itseään kuvaavan vaihtoehdon. Motivaatiotesti otettiin kirjasta Opi ja opeta tehokkaasti, jonka on kirjoittanut Reijo Kauppila. Testi on saatavilla myös Opetushallituksen nettisivuilta. Testin tekemistä alustettiin nuorille kertomalla ensin yleisesti, mitä motivaatiolla tarkoitetaan ja mitkä asiat voivat motivoida. Lisäksi nuoria ohjeistettiin testin tekemiseen kertomalla, että vastaukset mahdollisimman nopeasti valitsemalla ja omaan vaistoon luottamalla saadaan todenmukaisimmat

vastaukset. Alustuksen jälkeen nuorille jaettiin tyhjä motivaatiotestilomake, jonka he täyttivät itsenäisesti. Vastauksista saatuja pistemääriä ei laskettu saman tien, vaan täytetyt lomakkeet kerättiin nuorilta talteen. Vastauslomakkeiden keruun jälkeen pisteet lasketaan, jolloin pystytään kuvaamaan opiskelijan motivaation tasoa suhteessa koulunkäyntiin ja opiskeluun. Testin vastaukset ovat pisteytettyjä ja vastauksista saadun yhteenlasketun pistemäärän mukaan motivaation taso jakautuu korkeaan motivaatioon, hyvään motivaatioon sekä heikkoon motivaatioon. Saatuja tuloksia käytetään tässä opinnäytetyössä kartoittamaan haastateltujen nuorten kokemusta omasta koulumotivaatiostaan.

Haastattelu on yleisimpiä tapoja tuottaa tietoa ja se valikoitui menetelmäksi myös tähän tutkimukseen, sillä se on tiedon tuottamisen menetelmänä joustava sekä tutkimuksen kohderyhmään kuuluvien ääntä tavoitteleva. Esimerkiksi nuorisotutkimuksessa haastatteluiden avulla on tavoiteltu nuorten toimijuutta omassa arjessaan välttämällä nuorten esineellistämistä sekä vähentämällä tutkimuksen toteuttajien ja tutkimukseen osallistujien välistä valtaeroa. (Honkatukia 2018, 149.) Tällainen nuorten oman arjen toimijuus sekä valtaerojen kaventaminen ovat tärkeässä roolissa nuorten osallisuudesta puhuttaessa, jonka vahvistaminen oli yksi tämän opinnäytetyön tavoitteista. Tutkimusmenetelmää valittaessa painoi erityisen paljon myös se, että nuori nähtäisiin tutkimustilanteessa subjektina, eli merkityksiä luovana ja aktiivisena osapuolena, jolle annetaan mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Lisäksi haastattelun käytön ajateltiin voivan mahdollistaa, että haastateltava voi kertoa itsestään ja aiheesta laajemmin, kuin haastatteliija pystyy ennakoimaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 205.)

Teemahaastattelua voidaan pitää puolistrukturoituna haastattelumenetelmänä. Tällöin sen ajatellaan olevan jonkinlainen välimuoto lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välillä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.) Tarkkaa määritelmää puolistrukturoidulle haastattelulle ei ole, mutta teemahaastattelussa sen piirteet näkyvät siten, että haastattelua ohjaavat tietyt ennalta päätetyt teemat, mutta samalla pyritään olemaan avoimia tutkimukseen osallistuvien omille tulkinnoille sekä merkityksille, joita he antavat asioille (Honkatukia 2018, 153). Tässä opinnäytetyössä toteutettujen haastatteluiden puolistrukturoitu luonne näkyy siten, että haastattelujen teema sekä sen alle muotoillut kysymykset ovat ennalta päätettyjä ja kaikille haastateltaville samoja, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole, vaan haastateltavat esittävät vastauksensa omin sanoin. Teemahaastattelussa teemoiksi valituista aiheista keskustellaan yhdessä haastateltavan kanssa haastattelukysymysten avulla. Oleellista kuitenkin on, ettei haastattelu etene yksityiskohtaisten kysymysten, vaan tiettyjen keskeisten teemojen varassa.

(Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48) Haastattelurunkoa ja siinä esiintyvää haastattelukysymysten järjestystä ei ole siis teemahaastattelussa tarkoituksenmukaista seurata tiukasti, vaan haastattelija voi oman tilannetajunsa ja harkintakykynsä mukaan esimerkiksi vaihtaa kysymysten järjestystä, eli esittää kysymyksiä sellaisissa haastattelun kohdissa, joissa niiden esittäminen tuntuu luonnollisimmalta. Haastattelija voi tarvittaessa myös avata kysymystä tarkemmin muun muassa esimerkkien kautta, muuttaa kysymyksen sanamuotoa sellaiseksi, että se mahdollisimman hyvin avautuisi haastateltavalle tai esittää tarkentavia kysymyksiä. Nämä teemahaastattelun piirteet mahdollistavat sen, että haastattelutilanteista voidaan tehdä mahdollisimman keskustelunomaisia, mikä koettiin tärkeäksi tätä tutkimusta toteuttaessa. On yleisesti todettu, että haastattellessa tai kuullessa ihmisiä vuorovaikutustilanteen tulisi olla enemmän keskustelu, kuin yksipuolinen kuulustelu (Kurttila 2018, 97–98). Tähän keskustelumaisuuteen kuuluu muun muassa se, että haastattelija asettuu vuorovaikutuksen osapuoleksi sekä empaattiseksi kuuntelijaksi mikä edesauttaa sitä, että haastattelijan on mahdollista ymmärtää, mitä haastateltava todella tarkoittaa ja haluaa sanoa. Tällainen vuorovaikutuksen osapuolena oleminen tekee haastattelumenetelmästä avoimen haastateltavien omille näkökulmille sekä tarinoille, jotka tässä tutkimuksessa ovat juuri se, mitä halutaan selvittää. (Honkatukia 2018, 161.)

Tutkimushaastattelun lajiltaan tähän tutkimukseen kuuluvat haastattelut menevät kohdennetun haastattelun luokkaan. Sille ominaista on muun muassa tietämys siitä, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen ja pyrkimys selvittää heidän subjektiivisia kokemuksiaan näistä tilanteista. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.) Esimerkiksi tämän tutkimuksen haastatteluiden teemana on koulunkäynti tietyssä koulussa tiettyyn lastensuojelulaitokseen sijoitetun nuoren näkökulmasta. Kohderyhmään kuuluvat nuoret ovat siis kokeneet tutkimuksen kannalta oleellisen tilanteen, eli kokemuksen koulunkäynnistä tietyssä koulussa, ja omaavat tutkimuksen kannalta oleellisen näkökulman tähän koettuun tilanteeseen, eli tiettyyn lastensuojelulaitokseen sijoitetun nuoren näkökulman. Tällaisella kohderyhmän rajaamisella voidaan varmistaa, että haastateltavilla on kokemuksia, joiden avulla heidän on mahdollista vastata tutkimustehtävästä eriytettyihin tutkimuskysymyksiin. Vaikka tutkimushaastattelu perustuukin samojen keinojen ja kasvokkaista vuorovaikutusta koskevien oletusten varaan kuin muutkin ihmisten väliset keskustelut, on tärkeää tunnistaa myös ne seikat, jotka tutkimushaastattelun erottavat tavallisesta arkikeskustelusta. Toisin kuin arkikeskustelulla, tutkimushaastattelulla on aina tietty tarkoitus ja erityiset osallistujaroolit, eli haastattelija ja haastateltava. Lähtökohta

tutkimushaastattelussa on, että haastattelija on haastattelun tietämätön osapuoli, ja tieto puolestaan on haastateltavalla. (Ruusuvuori & Tiittula 2017, 46–47) Erityisesti tämä lähtökohta korostui tässä tutkimuksessa, jossa tutkimustehtävään ei voida saada vastausta ilman haastateltavilta saatua tietoa.

Haastattelu on yksilöiden välinen vuorovaikutustilanne, ja tähän liittyy myös haasteita. Vuorovaikutuksen onnistumiseen vaikuttavat monet tekijät, kuten haastattelijan kyky toimia haastattelijan roolissa. Hyvän haastattelun teko edellyttää ennen kaikkea huolellista suunnittelua, mutta myös kouluttautumista haastattelijan rooliin ja tehtäviin (Hirsjärvi ym. 2009, 206). Tämän tutkimuksen toteuttajina me sosionomiopiskelijat toimimme haastattelijoina. Kokemusta haastattelijan roolista olimme saaneet opinnäytetyötä edeltävistä opinnoistamme, jotka ovat sisältäneet useita haastattelutehtäviä erilaisten kohderyhmien kanssa, mutta ammattilaishaastattelijoiksi meitä ei voi kutsua. Näistä haastatteluista olemme kuitenkin oppineet haastatteluiden suunnitelmallisuudesta sekä toteutuksesta ja näissä vaiheissa huomioonotettavia asioita. Tässä tutkimuksessa haastattelujen suunnitelmallisuus näkyi kaikessa niistä ennakoivassa toiminnassa. Tämä ennakoiva toiminta lähti liikkeelle jo ennen tutkimusluvan saamista, kun opinnäytetyötä vasta suunniteltiin ja tutkimusmenetelmä päätettiin. Kun teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä oli lyöty lukkoon alkuvuodesta 2019, suunniteltiin haastattelurunko (liite 6). Haastattelurungon suunnittelussa huomioitiin tutkimustehtävä, haastattelun teema ja kohderyhmä. Tutkimustehtävän huomiointi haastattelurungossa näkyy siten, että haastattelukysymyksillä pyritään saaman vastauksia tutkimustehtävään. Haastattelun teeman huomiointi näkyy taas siinä, että kysymykset on muotoiltu ennalta valitun teeman, eli koulunkäynnin, alle. Kohderyhmän huomiointi puolestaan näkyy siten, että haastattelukysymykset pyrittiin pitämään konkreettisina ja puhekielisinä. Kysymyksissä pyrittiin välttämään esimerkiksi pitkiä kielellisiä ilmaisuja ja vaikeaksi luokiteltavia sanoja, kuten ammattisanastoa. Lisäksi haastattelurunko pyrittiin pitämään tiiviinä, jotta haastattelut eivät venyisi ajallisesti nuorille liian pitkiksi. Haastattelurunkoon lisättiin haastattelukysymysten lisäksi myös asiat, jotka tulee muistaa sanoa tai tehdä haastattelun alussa, aikana ja lopussa. Ennen haastatteluiden toteutusta haastattelurunko toimitettiin vielä tutkimuksen toimeksiantajalle hyväksyttäväksi ja kommentoitavaksi.

Haastatteluiden toteutuksessa huomioon otettavia asioita pohtiessa nousi esille muuan muassa se, kuinka haastatteluissa ihmiset antavat helposti vastauksia, jotka tuntuvat heistä sosiaalisesti suotavilta sen sijaan, että kertoisivat, mitä mieltä todella

ovat (Hirsjärvi ym. 2009, 206). Haastateltava voi esimerkiksi ilmaista huoltansa siitä, osaako vastata kysymyksiin ”oikein”, ja hakea haastattelijalta varmistusta vastauksilensa. Haastattelijana onkin tärkeää tuoda esille, ettei oikeita tai vääriä vastauksia ole olemassa puhuttaessa henkilökohtaisista kokemuksista, ja että positiivisen palautteen lisäksi myös kritiikki on sallittua. Mitä luontevampi ja mukavampi vuorovaikutustilanne haastattelusta saadaan luotua, sitä todennäköisemmin haastateltava antaa suoria sekä totuudenmukaisia vastauksia. Luontevaan ja sujuvaan vuorovaikutukseen pyrittäessä haastattelijan on tärkeää panostaa dialogisuuteen, jolle keskeistä on kuunteleminen keskittyminen sekä avoimuus esiin tuleville asioille (Ekström ym. 2008, 86). Luontevaan ja mukavaan vuorovaikutustilanteeseen pyrittäessä pohdittiin sitä, missä haastattelut tulisi pitää. Haastattelut haluttiin pitää haastateltaville nuorille tutussa ja mukavassa ympäristössä, sillä itse haastattelupaikalla on todettu olevan tärkeä merkitys haastatteluiden kannalta (Honkatukia 2018, 158). Tästä syntyi ajatus, että haastattelut pidettäisiin koulun retkipäivän yhteydessä loppukeväästä 2019. Retken kohteena oli paikka, jossa nuoret olivat aiemminkin käyneet koulun retkillä ja jonka toimeksiantajan henkilökunta koki olevan paikkana sellainen, missä suurin osa nuorista viihtyi. Meidän haastattelijoiden oli myös mahdollista osallistua haastatteluiden ohella retkipäivän viettoon, mikä mahdollisti rentoa yhdessä oloa ja tutustumista tutkimukseen osallistuneiden nuorten kanssa. Jo haastatteluiden suunnitteluvaiheessa oli kuitenkin tiedossa, että todennäköisesti kaikki niistä nuorista, jotka olivat halukkaita osallistumaan tutkimukseen, eivät olisi halukkaita osallistumaan retkipäivään. Tästä syystä haastattelupäiviä päätettiin pitää myös toinen, jotta myös ne nuoret, jotka eivät halunneet lähteä mukaan retkipäivänä, pääsivät halutessaan osallistumaan tutkimukseen. Tämä toinen haastattelupäivä pidettiin viikko ensimmäisen haastattelupäivän jälkeen loppukevällä 2019 koulun tiloissa ja koulupäivän aikana. Lopulta kahdeksasta haastattelusta kolme pidettiin ensimmäisenä haastattelupäivänä koulun retkellä ja viisi toisena haastattelupäivänä koulun tiloissa.

4.3 Dokumentointi, tuotetut materiaalit sekä aineiston analyysi

Haastatteluista ennen tehty ja haastatteluun virittävät motivaatiotestit dokumentoitiin keräämällä haastateltujen nuorten täyttämät motivaatiotestilomakkeet, joissa näkyivät nuorten vastaukset motivaatiotestien kysymyksiin. Varsinaiset haastattelut dokumentoitiin ensisijaisesti äänittämällä elektronisella laitteella. Äänittämisen tarkoituksena oli, että haastattelut saataisiin taltioitua mahdollisimman tarkasti sekä muuttumattomina. Äänittämiseen kysyttiin jokaiselta haastateltavalta nuorelta erikseen lupa ennen

haastatteluiden aloittamista, minkä yhteydessä kerrottiin myös siitä, miten äänitteitä tul-
taisiin käyttämään ja kuinka ne tultaisiin tutkimuksen lopuksi tuhoamaan. Haastateltaville
nuorille tarjottiin vaihtoehtoiseksi dokumentointimenetelmäksi käsin kirjoitettavia muis-
tiinpanoja, mikäli nuori ei haluaisi haastatteluaan äänitettävän. Nuorille kerrottiin myös
haastattelihoita sitovista tutkimuseettisistä periaatteista ja niihin kuuluvasta vaitiolovelvol-
lisuudesta, jonka mukaan haastattelussa ilmi tulleet asiat ovat luottamuksellisia, eikä
haastatteluiden tuloksista kerrota niin, että nuoret olisivat tunnistettavissa. Kahdeksasta
haastattelusta nuoresta seitsemän suostui haastattelun äänittämiseen ja yksi kieltäytyi.
Tämän yhden haastattelun dokumentointi tehtiin kirjoittamalla muistiinpanot käsin.

Dokumentointi tuotti tutkimusaineistoksi siis kahdeksan täytettyä motivaatiotestiloma-
ketta, seitsemän äänitettä sekä yhdet käsinkirjoitetut muistiinpanot. Äänitteet olivat pi-
tuudeltaan noin viidestä minuutista kahteenkymmeneen minuuttiin. Äänitteet litteroitiin,
eli purettiin sanasta sanaan tekstimuotoon ja kirjoitettiin helposti hallinnoitaviksi Word -
tiedostoiksi (Nikander & Ruusuvuori 2017, 427). Samoin käsinkirjoitetut muistiinpanot
kirjoitettiin puhtaaksi tietokoneella Word -tiedostoksi. Näissä tiedostoissa ei käytetty
nuorten oikeita nimiä, vaan esimerkiksi haastattelut otsikoitiin koodinimillä ”nuori 1, nuori
2” ja niin edelleen. Motivaatiotestilomakkeiden vastausvaihtoehdot olivat pisteytettyjä, ja
nämä vastaukset läpi käymällä laskettiin vastauksista saadut pisteet.

Haastattelujen tulosten analysointiin valittiin induktiivinen lähestymistapa. Induktiivi-
sessä lähestymistavassa aineistosta etsitään säännönmukaisuuksia käymällä läpi ai-
neiston yksityiskohtia ja vertailemalla niitä toisiinsa. Analyysi aloitetaan tutkimalla aineis-
tossa olevia esimerkkejä, suhteita tai tapauksia ja niiden pohjalta edetään kohti jotain
yleisempää väittämää. (Honkatukia ym. 2018, 357.) Induktiivinen lähestymistapa aineis-
ton analyysiin valikoitui siksi, että se mahdollistaa yksittäisistä haastatteluista noussei-
den esimerkkien ja havaintojen pohjalta tehdyt yleisemmät kohderyhmää koskevat pää-
telmät. Lisäksi se mahdollistaa herkkyyden huomata nuorten vaihtuvat, muuttuvat ja eri-
laiset tavat toimia sekä ajatella. Esimerkiksi eräässä (Korkiamäki 2013) nuorten kave-
risuhteita tarkastelevassa tutkimuksessa induktiivisen lähestymistavan tuomaksi eduksi
koettiin, että sen avulla saatiin nostettua esille nuorille tärkeitä näkökulmia, joita teoreet-
tisempi tarkastelu ei välttämättä olisi saanut näkyville. (Honkatukia ym. 2018, 357–358)
Tällaisten nuorille itselleen tärkeiden näkökulmien esille tuomiseen pyrittiin myös tässä
opinnäytetyössä.

Haastattelujen litteroinnin ja puhtaaksi kirjoittamisen jälkeen aineiston analyysia jatkettiin
aineistoon tarkemmin tutustumalla. Induktiivisessa analyysin mukaisesti aineistoa

pyrittiin lukemaan mahdollisimman avoimin mielin eli ilman vahvoja ennakkokäsityksiä siitä, mitä aineistosta tulisi nousta esille. Tarkoituksena oli ensisijaisesti tarkastella aineiston piirteitä, josta sitten siirryttäisiin pohtimaan aineistosta nousseita asioita yleisellä tasolla. (Honkatukia ym. 2018, 358.) Aineistoon perehtymisen jälkeen jatkoimme aineiston käsittelyä teemoittelun avulla. Teemoittelussa aineisto pelkistetään omiksi luokikseen, minkä on tarkoitus helpottaa aineiston käsittelyä (Honkatukia ym. 2018, 362). Aineisto teemoiteltiin taulukoimalla haastatteluista saadut vastaukset samaan Word -tiedostoon rinnakkain, jotta niitä olisi helpompi vertailla toisiinsa. Haastatteluista saadut vastaukset jaettiin taulukoihin sen perusteella, mihin haastattelukysymykseen ne vastasivat. Lisäksi taulukoihin eriteltiin eri nuorten antamat vastaukset, jotta pystyttiin tarkastelemaan esimerkiksi sitä, kuinka moni nuorista oli antanut samankaltaisen vastauksen samaan kysymykseen. Nuorien vastauksia eriteltäessä ei käytetty heidän oikeita nimiään, vaan koodinimiä ”nuori 1, nuori 2” ja niin edelleen, kuten analyysin aikaisemmassakin vaiheessa. Teemoittelulla pyrittiin näkemään aineiston sisällä toistuvia asioita sekä eri tapoja puhua samasta aiheesta (Honkatukia ym. 2018, 361).

5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

5.1 Koulumotivaatiotestin sekä haastattelujen tulokset

Motivaatiotestin vastauksista pisteitä saa 0-2 per vastaus. Tulosten laskemista varten on erillinen pistetaulukko (liite 5), jonka avulla pisteet annetuista vastauksista lasketaan yhteen. 20-16 pistettä tarkoittaa korkeaa motivaatiota, 10-15 hyvää motivaatiota ja alle 10 pistettä heikkoa motivaatiota. Kaksi vastaajista sai testin tulokseksi 10-15 pistettä, loput kuusi vastaajaa saivat alle 10 pistettä. Toisin sanoen kahdeksasta vastaajasta kuudella oli tulosten mukaan heikko koulumotivaatio ja kahdella hyvä koulumotivaatio.

Teemahaastatteluosio aloitettiin pyytämällä nuorta kuvailemaan tavallisen koulupäivänsä kulkua. Nuoret kuvasivat koulupäiviään pääasiassa hyvin konkreettisella tasolla rakentaen vastauksensa koulupäivää rytmittävien aikataulujen ympärille, esimerkiksi kertomalla mihin aikaan koulu alkaa, minkä verran oppitunnit kestävät sekä monelta ovat välitunnit ja ruokailu. Näiden koulupäivän aikataulujen läpikäymisen lomassa suurin osa nuorista kuvaili koulupäiviensä sisältöä oma-aloitteisesti tai tarkentavien kysymysten seurauksena ja muutama jätti kuvailun aikataulujen tasolle. Nuoret kertoivat vastauksissaan koulupäiviensä kestävän neljästä kuuteen tuntiin riippuen luokasta, jossa koulua käy. Koulupäiviään kuvaillessa nousi esille, että nuoret tekevät koulutehtäviä pääasiassa omaan tahtiin ja esimerkiksi sen mukaan, mikä aine itsellä on kesken.

”No mä teen niitä tehtäviä, no riippuen ainakin päivästä, mut joskus mä teen ne mitä mulle on asetettu, ne tehtävät. Mut välillä mä en oikeen käy sitä koulua.”

Toisena kysymyksenä nuorilta kysyttiin, tuntuuko kouluun lähteminen haastavalta. Kolme kahdeksasta nuoresta koki, ettei kouluun lähtö tunnu haastavalta ja jaksavat lähteä kouluun joka päivä tai lähes joka päivä. Yksi näistä kolmesta nuoresta kuvasi lähtevänsä kouluun mielellään ja virkistyvänsä vasta, kun pääsee aamulla kouluun. Hän kertoi myös menevänsä omasta tahdostaan kouluun aikaisemmin, kuin olisi pakko. Toinen näistä kolmesta nuoresta kuvaili kouluun lähtemisen tuntuvan ihan mukavalta tai ei ainakaan huonolta ja koulumatkan sujuvan nopeasti, koska koulu on niin lähellä. Hän kertoi myös kouluun lähtemisen olevan mukavampaa, kun tiedossa on esimerkiksi liikuntaa, eikä pelkästään penkillä istumista. Kolme kahdeksasta nuoresta taas koki, että kouluun lähteminen tuntuu välillä haastavalta ja kuvasi sen vaihtelevan päivän mukaan. Kaksi

näistä kolmesta nuoresta koki kuitenkin pääsevänsä kouluun useimpina päivinä, vaikka välillä väsyttää ja tuntuu siltä, ettei yhtään jaksaisi. Yksi näistä kolmesta nuoresta kertoi, että jos on huono päivä, niin ei jaksakaan mennä kouluun ollenkaan, mistä tulee paljon koulupoissaoloja. Hän nosti esille myös koulukavereiden tärkeyden ja kertoi, että jos luokkalainen on esimerkiksi lähdössä samaan aikaan kouluun, niin hänkin jaksaa lähteä. Kaksi kahdeksasta nuoresta koki kouluun lähtemisen tuntuvan lähtökohtaisesti haastavalta. Toinen näistä nuorista kertoi, ettei käy tällä hetkellä koulua ollenkaan. Nuori koki, ettei hänen kannata käydä koulua, kun ei saa hänellä todettujen neuropsykiatristen haasteiden takia tehtyä tarpeeksi tehtäviä. Toinen taas kertoi, että hänellä on enemmän päiviä, jolloin ei jaksakaan lähteä kouluun kuin päiviä, jolloin jaksaa. Nuori arveli kouluun lähtemisen haastavuuden johtuvan enemmän omasta huonosta päivästä, kuin koulunkäynnistä.

”En mä tiiä, vähän riippuu ehkä päivästä. Vähän riippuu fiiliksestä. Silleen, et, en mä tiiä, jos vituttaa, ni ei jaksakaan tulla ollenkaan. Sit tulee niitä päiviä, ku lintsaa.”

Kolmanneksi nuoria pyydettiin kertomaan, mikä koulussa on hyvää ja mukavaa. Viisi kahdeksasta nuoresta pystyi nimeämään kouluun liittyviä hyviä sekä mukavia asioita suoraan ja syventämään kuvailua tarkentavien kysymysten avulla. Näistä viidestä nuoresta kolme kertoi hyviksi asioiksi käytännön läheiset aineet, joissa pääsee itse tekemään, kuten liikunnan, musiikin ja puutyön. Näistä samoista viidestä nuoresta kolme nosti hyvänä asiana esille myös kokemuksen siitä, että koulussa aikuisilta saa tukea ja apua tarvittaessa. He kokivat, että esimerkiksi opettaja huomaa, jos jokin on pielessä ja tarjoaa apuaan. Yksi näistä viidestä nuoresta korosti hyvänä asiana myös pienryhmiä sekä sitä, että opettaja on oma itsensä ja näyttää välittävänsä oikeasti. Hän lisäsi koulun parhaisiin asioihin myös kokemuksen siitä, että voi olla ihan oma itsensä. Lisäksi kaksi näistä viidestä nuoresta kuvaili hyvänä asiana, että he saavat välillä vaikuttaa oppituntien sisältöön esimerkiksi liikuntatunneilla ehdottamalla, mitä tunnilla tehtäisiin. Kaksi kahdeksasta nuoresta pystyi nimeämään koulussa jonkin hyvän asian tarkentavien kysymysten avulla. Toinen nuorista kertoi koulussa oleviksi hyviksi asioiksi ruokailun sekä luokan hyvän ilmapiirin, ja toinen taas nosti parhaaksi asiaksi koulussa olevat kaverit. Yksi kahdeksasta nuoresta ei pystynyt nimeämään yhtäkään kouluun liittyvää hyvää asiaa.

"No se, et jos opettaja huomaa, et sä et niinku tee tehtävii tai sul ei oo kaikki ok tai sua masentaa tai jotain, ni se aina kysyy et mikä on hätänä ja sillee vähän niinku aina jee-saa tai kysyy, et mikä nyt on ku ei pysty yhtää keskittyy tehtävien tekoon."

Neljäntenä kysymyksenä nuorilta kysyttiin kouluun liittyviä huonoja asioita. Neljä kahdeksasta nuoresta kertoi yhdeksi huonoimmaksi asiaksi tehtävät ja lukuaineet, jotka tuntuvat vaikeilta. Kaksi näistä neljästä nuoresta mainitsi tehtävien ja lukuaineiden tuntuva vaikeilta erityisesti siksi, että keskittyminen niihin on haastavaa. Yksi näistä neljästä nuoresta kertoi tehtävien teossa olevan huonoa erityisesti, että niiden tekemiseen painostetaan heti aamusta, kun on tullut kouluun. Nuori koki, että jos hän ei heti aamusta tee tehtäviä opettajan haluamalla tavalla, häntä kehoitetaan menemään takaisin osastolle, minkä hän tekee. Tästä itselleen koituvat negatiiviset seuraukset nuori koki epäoikeudenmukaisina, koska hän tekee niin kuin aikuiset ovat häntä kehottaneetkin tekemään. Yksi kahdeksasta nuoresta nosti huonoimpana asiana esille sen, ettei tieto kulje opettajien välillä. Nuoren kokemuksen mukaan säännöt vaihtelevat välillä sen takia, että koulussa on niin paljon ohjaajia ja opettajia. Nuori kertoi esimerkkinä tilanteen, jossa opettaja antaa luvan johonkin, minkä toinen opettaja hetken kuluttua peruu koska ei tiedä, että toinen opettaja on kyseiseen asiaan antanut jo luvan. Yksi kahdeksasta nuoresta taas toi huonona asiana esille sen, että koulussa on ovet lukossa. Hän kuvasi lukittujen ovien aiheuttavan tietynlaisen tunteen siitä, että olisi lukkojen takana, vaikkei sille olisi edes tarvetta. Kaksi kahdeksasta nuoresta ei pystynyt nimeämään koulussa mitään erityisen huonoa. Toinen näistä kahdesta kuvasi vähän huonoksi asiaksi sitä, että samassa koulussa on paljon laitosnuoria, joita näkee usein. Yksi kahdeksasta nuoresta oli sitä mieltä, että koulussa kaikki on huonoa mutta ei nimennyt mitään erityistä, mikä olisi ylitse muiden.

"Ne, kun tulee heti aamusta tähän ja sit tota, heti opettajat alkaa painostaa, et pitää tehdä tehtäviä ja se on aika paha. Ja sit jos mä en tee heti, niin sit ne sanoo, et mee vaan bäkkii osastolle. Sit mä oon vaan et, mä sit meen. Sit mä saan siitä ite paskaa niskaan. Koska no, kyl mä nyt lähen, kun opettajat sanoo, et mee vaan. Et mitä mä täällä teen sit. Ja sit mä kelaan seuraavana aamuna, et ei mun oo mitään järkee lähtee kouluun."

Viidenneksi nuoria pyydettiin kertomaan, saavatko he erilaisten haasteiden sekä pulmien ratkaisemiseksi tukea ja millaista saatu tuki on. Kaikki kahdeksan nuorta olivat sitä mieltä, että aikuisilta saa ja voi pyytää tukea haasteiden ratkaisemiseksi sekä kokivat

saamansa tuen riittäväksi. Nuoret kuvailivat saavansa aikuisilta tukea esimerkiksi tehtävien tekoon ja erilaisten tilanteiden ratkaisemiseen. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta yksi nuorista kertoi, ettei tullut toimeen yhden samaa koulua käyvän nuoren kanssa, mutta aikuisten avulla tilanne ratkesi. Kaksi kahdeksasta nuoresta korosti, että harvemmin aikuisia tarvitaan kahden nuoren välisen selvittelyyn, koska kokivat, ettei nuorten välisiä erimielisyyksiä ole kovinkaan usein. Lisäksi kolme kahdeksasta nuoresta kertoi mahdollisuudesta päästä kesken koulupäivänkin rauhoittumaan, jos itsellä menee syystä tai toisesta hermo. Yksi nuorista nosti esille erityisesti tuen, jota on mahdollista saada pienryhmissä. Nuori kuvaili, että pienryhmissä kaikki huomataan yksilöinä ja nähdään, jos joku tarvitsee apua, sillä opettajalla on aikaa oppilaille. Nuori koki saaduksi tueksi myös sen, että aikuisten avulla oli ymmärtänyt, että on nimenomaan itseltä pois, jos ei käy koulua.

”Pienryhmässä on niin yksilöllistä, uskaltaa kysyä apua. Aina uskaltaa pyytää apua kun se on ihan vieressä ja voi kysyä. Isossa ryhmässä sanotaan, että voi kysyä apua, mutta ei kukaan kysy. Ihmiset on niin erilaisia, kaikki eivät pysty isossa ryhmässä pyytämään apua, toisin kuin pienryhmässä.”

Kuudennen kysymyksen kohdalla nuoria pyydettiin kertomaan, miksi he käyvät koulua. Neljä kahdeksasta nuoresta kertoi ensisijaiseksi syyksi koulunkäynnilleen sen, että on pakko. Näistä neljästä nuoresta kaksi nosti pakon jälkeen kuitenkin esille myös sen, että aikuisena pääsisi töihin tai jatko-opiskelemaan. Yksi näistä neljästä kuvaili koulunkäynnin tuntuneen pakolta jo monen vuoden ajan. Kaksi kahdeksasta nuoresta kertoi käyvänsä ensisijaisesti koulua siksi, että saisivat päättötodistuksen, jonka avulla pääsisi tulevaisuudessa töihin tai jatko-opiskelemaan. Toinen näistä nuorista halusi korostaa, että hänellä on kyllä tavoitteita tulevaisuutta varten, vaikka ei aina jaksakaan koulusta kiinnostua. Yksi kahdeksasta nuoresta kertoi käyvänsä koulua, koska haluaa pärjätä tässä maailmassa. Nuori koki ristiriitaiseksi ohjeistukseksi, että koulua pitää käydä, että tässä maailmassa pärjää, sillä hänen mielestään tulisi ennemminkin puhua siitä, että maailmassa haluaa pärjätä. Nuoresta ei siis pitäisi korostaa pakkoa, vaan halua. Yksi kahdeksasta nuoresta ei osannut sanoa, miksi käy koulua.

”No koska Suomessa on se velvollisuus ja se auttaa sua niinku elämän alkuun ja duuniin ja tälle.”

Seitsemänneksi nuorilta kysyttiin, mikä heidät saa innostumaan koulussa. Kolme kahdeksasta nuoresta vastasi, ettei heitä saa innostumaan mikään. Yksi näistä kolmesta nuoresta kuvasi kaiken tuntuva melko tasaiselta ja toinen taas kertoi innostavien asioiden olevan niin päiväkohtaisia, ettei osannut nimetä mitään, mikä innostaisi lähtökohtaisesti aina. Kaksi kahdeksasta nuoresta nosti innostavimpina asioina koulun käynnissä oman luokan yhteishengen sekä kaverit. Toinen näistä nuorista kertoi luokan yhteishengen vaikuttavan siten, että asioista ollaan yhtä mieltä ja tuntuu positiiviselta. Hän lisäsi myös opettajan vaikutuksen innostavaan yhteishenkeen. Toinen nuorista taas korosti innostavana erityisesti sitä, jos koulussa saa tehdä jotain yhdessä kaverin kanssa. Yksi kahdeksasta nuoresta kertoi innostavimmaksi asiaksi lempiaineensa. Yksi kahdeksasta nuoresta taas vastasi innostavimman asian olevan ammatin miettiminen, että tulevaisuudessa olisi jotain enemmänkin, kuin kivien potkimista ulkona. Yksi kahdeksasta nuoresta kertoi kokevansa innostavimmiksi asioiksi lyhyen ja helpon koulumatkan sekä turvallisen ympäristön.

"Varmaan se ammatin miettiminen. Mut enemmän se, et on vaan joku muu kun kivien potkiminen tuolla ulkona. Ei se oikein tunnu hyvältä."

Kahdeksannessa kysymyksessä nuorilta kysyttiin, voisivatko aikuiset tehdä jotain, että koulussa käyminen olisi mukavampaa. Kolme kahdeksasta nuoresta vastasi, etteivät aikuiset voisi tehdä heidän mielestään mitään enempää. Yksi näistä kolmesta nuoresta kertoi koulussa käymiseen vaikuttavan ennemmin oma jaksaminen, kuin aikuisten toiminta. Toinen näistä kolmesta nuoresta oli sitä mieltä, että koulun aikuiset ovat mukavia ja osaavat tehdä kaiken tarvittavia. Kolmas näistä kolmesta nuoresta lisäsi, että ainoa mitä hänen mielestään aikuiset voisivat tehdä vielä nykyisen lisäksi olisi, että kouluretkiä tehtäisiin enemmän. Hän kuitenkin myös totesi perään, että koulussa on jo nyt systeemi, jonka perusteella saa spesiaaleja palkkioita, jos tekee esimerkiksi tietyn määrän koulutehtäviä. Neljä kahdeksasta nuoresta vastasi aikuisten voivan mielestään tehdä jotain, että koulussa käyminen olisi mukavampaa. Yksi näistä neljästä nuoresta kertoi toivovansa, että aikuiset kuuntelisivat enemmän oppilaita ja näiden mielipiteitä. Hän koki, että jos aikuisen kanssa on esimerkiksi eri mieltä jostain asiasta, saa automaattisesti vastaukseksi "koska on pakko" sen sijaan, että eriävä mielipide kuultaisiin tai saisi vastaukseksi kattavampia perusteluja, kuin "koska on pakko". Toinen näistä neljästä nuoresta kertoi kaipaavansa aikuisilta enemmän tilaa ja aikaa esimerkiksi koulutehtävien tekemiseen. Hän kuvasi ahdistuvansa ja keskittymisensä häiriintyvän, jos aikuinen tulee

aivan vierelle esimerkiksi seuraamaan tehtävien tekoa. Hän kertoi myös tehtävien tekemiseen painostamisen tuntuvaan ahdistavalta etenkin, jos itse kokee tilanteessa tekevänsä jo niin hyvin, kuin pystyy. Kolmas näistä neljästä nuoresta piti tärkeänä, että aikuiset antavat turvallisen olon ja ovat omia itsejään, eivätkä pelkästään ammattilaisen roolissa. Hän koki turhauttavaksi, jos esimerkiksi opettaja määräilee vain sen takia, että on opettaja eikä sen takia, että olisi jotain perusteita. Hän lisäsi kuitenkin perään, ettei koe nykyisen opettajansa kohdalla tämän olevan ongelma. Neljäs näistä neljästä nuoresta vastasi aikuisten voivan tehdä jotain, että koulussa käyminen olisi mukavampaa, mutta ei osannut nimetä mitään tiettyä keinoa, ellei koulussa käymättömyys olisi vaihtoehto. Yksi kahdeksasta nuoresta ei osannut sanoa, voisivatko aikuiset tehdä jotain enemmän.

”Se on, et antais enemmän tilaa ja aikaa. Se on paha. Sillain, et tulee ihan tähän näin, tieks viereen, sillan ku mä yritän keskittyä. No tilaa just, mun mielestä. Ja sit, et ei painostais joka ikinen sekunti, vaiks sä kuin teet.”

Yhdeksänneksi nuoria pyydettiin kertomaan, millainen on hyvä koulussa työskentelevä aikuinen. Kolme kahdeksasta nuoresta vastasi, ettei osaa kertoa, millainen hyvä koulussa työskentelevä aikuinen on. Yksi näistä kolmesta nuoresta ei pystynyt kuvailemaan tällaista aikuista lainkaan. Toinen näistä kolmesta nuoresta kertoi, että hänellä on kyllä ollut hyviä opettajia, mutta ei vain osaa selittää, millaisia he ovat olleet. Kolmas näistä kolmesta nuoresta arveli tarkentavien kysymysten jälkeen hyvän koulussa työskentelevän aikuisen olevan kannustava. Viisi kahdeksasta nuoresta kuvaili vastauksissaan hyvää koulussa työskentelevää aikuista. Nämä viisi nuorta nostivat esille, että aikuinen välittää nuoresta aidosti ja on läsnä sekä helposti saatavilla erityisesti silloin, jos on jokin ongelma. Hyvä aikuinen nähtiin myös sellaisena, joka voi antaa neuvoja perustuen omaan elämäkokemukseensa. Esille nostettiin myös, ettei aikuinen olisi liian tiukka, vaan olisi aidosti mukava ihminen, joka ei jatkuvasti painostaisi nuoria siitä, mitä kaikkea pitää tai täytyy tehdä. Hyvää aikuista kuvailtiin myös kärsivälliseksi ja sellaiseksi, joka malttaa käsitellä aiheen kerrallaan. Aikuisilta toivottiin myös arvostusta nuoria kohtaan esimerkiksi siten, ettei puhuttaisi nuoren päälle vaan kuunneltaisiin, jos tällä on asiaa, eikä suhtauduttaisi nuoriin aina lähtökohtaisesti siten, että aikuinen on viisaampi ja aina oikeassa. Hyvän aikuisen kerrottiin lisäksi olevan aito oma itsensä, jonka ei tarvitse esittää mitään. Tällaista aikuista kuvattiin turvalliseksi sekä sellaiseksi, joka tekee itsestään

myös nuorelle tutun ja turvallisen, jolloin esimerkiksi uusi ympäristö ei tunnu nuoresta niin pelottavalta.

"No se, et se välittää siitä nuoresta. Se on niinku läsnä jos on joku ongelma ja se neuvoosua tieks, koska on ite käynyt koulun läpi ja tietää mitä se on siinä elämän alussa, ja sillä on perhe ja tälleen, ja se osaa neuvoosua jos sulla on jotain huolii sun tulevaisuudessa."

Kymmenentenä ja viimeisenä kysymyksenä nuoria pyydettiin kuvailemaan heidän unelmiensa koulua ja koulupäivää. Kaksi kahdeksasta nuoresta koki, ettei osaa kuvailla unelmiensa koulua tai koulupäivää. Neljä kahdeksasta nuoresta kertoi olevansa tyytyväisiä tämän hetkiseen kouluunsa, ja tämän hetkistä koulua kuvailtiin muun muassa "ihan kovaksi" sellaisena, kuin se nyt on. Yksi kahdeksasta nuoresta kertoi unelmiensa koulupäivän olevan sellainen, jonka aikana ei tarvitsisi tehdä koko ajan tehtäviä. Toisaalta hän toivoin koulupäivien olevan myös lyhyempiä. Yksi kahdeksasta nuoresta kuvaili unelmiensa koulun olevan sellainen, jossa olisi paljon liikuntaa ja lisäksi enemmän verbailista sekä vuorovaikutuksellista opiskelua. Hän toivoi, että koulussa voitaisiin keskustella esimerkiksi koko luokan kanssa jostain tietystä aiheesta sen lisäksi, että tehtäviä tehtäisiin itsenäisesti. Nuori kertoi kokevansa, että oppisi tällaisella tekemiseen perustuvalla tavalla paremmin, kuin esimerkiksi tehtäviä kirjoittamalla.

"Semmosta niinku, niinku suullista, et puhuttais tieks sä niinku koko luokan kaa jostain. Sillain, et sun ei tarvi koko ajan keskittyä siihen yhteen hikiseen tehtävään. Sillain, et semmosia pitkiä hyviä keskusteluja tietyistä aiheista. Sellasii. Mä opin niinku tekemällä paremmin, ku se, et mä kirjotan jotain kirjaan, ni en mä muista sitä enää viiden minuutin päästä."

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

6.1 Opinnäytetyön tulosten yhteenveto ja johtopäätökset

Motivaatiotesti kuvasti nuoren omaa kokemusta koulumotivaatiostaan. Tulokset nuorten kokemasta koulumotivaation tasosta olivat melko heikot, sillä vain kaksi nuorta koki motivaationsa olevan hyvällä tasolla. Hyvä koulumotivaatio näyttäytyy kiinnostuksena koulua, oppimista ja opiskelua kohtaan. Lisäksi se on halua kiinnittyä koulun toimintaan ja opetustilanteisiin. Jos opiskelijalla on hyvä koulumotivaatio, hän kokee koulussa tapahtuvat asiat mielekkäiksi, tärkeiksi sekä hyödyllisiksi. (Lerkkanen & Pakarinen 2018, 181.) Heikko koulumotivaatio taas näyttäytyy koulun arjessa monin eri tavoin. Emotionaalisia ilmaisuja heikolle motivaatiolle ovat syyllisyys, kyllästyneisyys, ärtyneisyys, tuskaisuus sekä ahdistuneisuus. Kyllästyneisyys opiskelua kohtaan on osoitus sellaisesta motivaatiosta, johon opiskelija tarvitsee tukea ja apua. Fyysisesti heikko motivaatio voi näyttäytyä heikkona jaksamisena ja väsymyksenä. Myös itsetunto-ongelmat voivat olla osoitus heikosta motivaatiosta, käsitys omasta itsestään opiskelijana on tällöin negatiivinen. Heikkoon itsetuntoon liittyvät motivaation ongelmat voivat olla myös peräisin traumaattisista tai kielteisistä elämäkokemuksista. Heikon motivaation taustalla voi olla myös erilaisia henkilökohtaisia syitä ja ongelmia. Motivaatiota heikentävänä tekijänä voidaan pitää myös heikkoja tai kehittymättömiä opiskelustrategioita- ja tekniikoita. (Kauppila 2013, 49–50) Heikko motivaatio voi näkyä myös siten, että opiskelija alkaa vähätellä koulun merkitystä ja suhtautua välinpitämättömästi ja kielteisesti koulunkäyntiin, opettajaan, koetuloksiin sekä läksyihin. Opiskelija ei tällöin sitoudu koulutyöhön, vaan alkaa hakea onnistumisen tunteita koulun ulkopuolelta. (Greene 2009, 6) Nämä motivaation ongelmat olivat sellaisia, jotka olivat näkyvissä myös koulussa, jossa tämän opinnäytetyön haastattelu toteutettiin, ja joihin halutaan tutkimuksen avulla löytää ratkaisuja. Opiskelijan motivaation tukemiseen ja vahvistamiseen on olemassa erilaisia keinoja. Moni opiskelija tarvitsee vahvistusta omalle oppimiskyvyilleen ja osaamiselleen, ja tässä tehtävässä opettajan rooli on keskeinen (Kauppila 2013, 49). Myös nuoren lähipiiriin aikuiset voivat omalla käytöksellään ja puheellaan vahvistaa opiskelijan käsitystä itsestään ja omista kyvyistään. Kehuminen ja kannustaminen sekä palkitseminen ovat keinoja, jotka toimivat rangaistusta paremmin. Myönteiset keinot motivoimiseen ovat aina suositeltavampia kuin negatiiviset keinot tai rankaisujärjestelmät. (Kauppila 2013, 52)

Nuorten haastatteluista saadusta aineistosta nousi esille piirteitä, jotka korreloivat tietoperustassa esitettyihin eri tutkimustuloksiin. Tällaisia seikkoja olivat esimerkiksi nuorten esiin tuoma opettajan roolin merkitys koulutyössä ja moni nuori korostikin vastauksissaan opettajan merkitystä. Ruotsissa tehdyn SkolFam-projektin tutkimustuloksissa huomattiin, että hyvä suhde opettajaan voi olla lasta suojaava tekijä. Lisäksi nuoret toivat esiin haastatteluissa kaverit ja ryhmähengen ja kokivat ne muun muassa tekijöiksi, jotka auttavat heitä lähtemään kouluun, vaikka muuten ei jaksaisi. Sama havainto oli tehty myös SkolFam-projektin tutkimuksissa, joissa oli huomattu kaverisuhteiden sekä ryhmähengen merkitys oppimisessa (Heino & Oranen 2012, 231.) Saaduista haastattelutuloksista oli myös pääteltävissä, että nuoret arvostavat selkeitä rakenteita ja aikatauluja. Moni nuori kuvaili koulupäiväänsä sen rakenteen kautta ja jaksottivat koulutyötä sen mukaisesti. Rutiinit ja päivän aikataulut pysyttelivät haastatteluissa saatujen tulosten perusteella samoina päivästä toiseen. Ruotsissa vuonna 2010 tehdyn tutkimuksen mukaan, jossa tutkittiin yläkouluikäisten kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten koulukokemuksia, nousi esiin, miten merkityksellisiä rutiinit ovat nuorille (Löhönen 2014, 91).

Nuorten haastatteluissa korostui kohderyhmän moniäänisyys. Toinen vastasi kysymyksiin pitkästi sekä kuvailevasti, toinen kaipasi tarkentavia kysymyksiä, ja kolmas taas ei intoutunut selittämään niidenkään jälkeen. Nuorilta nousseet toiveet koskivat pitkälti koulunkäynnissä mukana olevia aikuisia, joilta toivottiin muun muassa aitoutta, läsnäoloa, ymmärrystä, tilaa, kärsivällisyyttä ja arvostusta nuorten mielipiteitä kohtaan. Toive aikuisten ymmärryksestä ja kärsivällisyydestä korostui erityisesti erään nuoren kertomassa kokemuksessa siitä, kuinka aikuiset kehottavat häntä menemään takaisin osastolle, jos ei saa tehtyä koulussa mitään. Nuori kertoi tällaisten kokemusten jälkeen aamuisin pohtivansa, että miksi edes lähteä kouluun, kun joutuu kuitenkin saman tien lähetetyksi takaisin. Miksi hän antaisi koulunkäynnille mahdollisuuden, kun aikuisetkin ovat selvästi sitä mieltä, ettei hänestä ole mihinkään? Aikuisen turhautuminen on toki ymmärrettävää tilanteessa, jossa nuori saattaa olla esimerkiksi runsaiden koulupoissaolojen seurauksena pahasti jäljessä koulunkäynnin suhteen. Etenkin, jos nuori ei vaikuta tekevän mitään koulunkäyntinsä edistämisen eteen edes silloin harvoin, kun pääsee kouluun asti. Olisi kuitenkin hyvä pysähtyä miettimään, että olisiko nuoren tilanne huomioon ottaen jo kouluun pääseminen saavutus, josta voisi saada kehuja ja vahvistusta? Voisiko verrattuna koulusta pois jäämiseen kouluun tulemisella ja siellä olemisella olla kuitenkin enemmän positiivisia vaikutuksia? Siitäkin huolimatta, että koulussa ei tekisi muuta, kuin olisi. Nuoret kuvasivat tärkeäksi kokemusta myös siitä, että opettajan voi nähdä tasavertaisena

ihmisenä eikä pelkästään ylhäältä päin ohjautuvan auktoriteettina. Tällaista lähtökohtaa korostetaan terapeuttisen asenteen ohjaamassa työskentelyssä, jossa työntekijää ei pidetä vastauksia ja ratkaisuja automaattisesti tietävänä auktoriteettina. Terapeuttisen asenteen omaksuminen vaatii toisen kohtaamista inhimillisesti elävänä, omakohtaisesti ja empaattisesti kokevana henkilönä. (Lamberg 2018, 87.) Luopumalla tietämisen oikeudellisuudesta ammatillinen työntekijä voi antaa nuorelle mahdollisuuden osallisuuteen ja vuorovaikutuksessa luvan tietää omasta elämästään sekä merkityksistä, vaikka ne eivät olisikaan samoja kuin omat käsityksemme (Lamberg 2018, 102). Pääasiassa nuoret olivat kuitenkin tyytyväisiä tämän hetkisen koulunsa aikuisten toimintaan. He kokivat, että saavat koulussa riittävästi apua ongelmien ja haastavien tilanteiden ratkaisemiseen. He myös kokivat saamansa avun riittäväksi ja avun olevan ongelmatilanteissa lähellä. Tästä nuoret kiittelivät läsnäolevien aikuisten lisäksi pienryhmiä ja omassa tahdissa tekemistä.

Opinnäytetyön tuloksia tarkasteltaessa oli otettava huomioon, että esimerkiksi koulunkäynnin haasteet eivät ole vain yksittäisen nuoren tai nuorten ryhmän haasteita, vaan yhteiskunnallisia kysymyksiä. Nämä haasteet eivät ole vain yksittäisten nuorten tai heidän lähipiirinsä ratkaistavissa, sillä niiden taustalla vaikuttavat myös ne yhteiskunnalliset järjestelyt, joilla nuoria hallinnoidaan. (Honkatukia ym. 2018, 367.) Ratkaisuja ei siis löydetä esimerkiksi luettelemalla kaikkia niitä asioita, joita nuorten pitäisi tehdä. Haastatteluissakin nousi esille useamman nuoren vastauksissa turhautuminen siihen, kuinka aikuiset perustelevat asiat kertomalla, että on pakko tai pitää. Yksi haastateltavista toi tähän liittyen esille ajatuksen, että eikö olisi parempi, jos pakon sijasta ihmisen motivaatio perustuisi haluun, jolloin hän ei ajattelisi, että maailmassa on pakko pärjätä, vaan että maailmassa haluaa pärjätä. Haastatteluista nousseita nuorten ajatuksia ja toiveita olisi kin tarkoituksenmukaista käyttää koulussa ja sijaishuoltopaikassa, jossa haastattelut tehtiin. Tulosten avulla voidaan virittää keskustelua koulun ja sijaishuoltopaikan aikuisten keskuudessa, sekä miettiä vallitsevia toimintatapoja sekä kulttuuria ja kuinka niitä voidaan nuorten kertomusten sekä toiveiden perusteella kehittää. Haastattelujen tulokset vahvistivat käsitystä siitä, että nuorilla on kyllä mielipiteitä kerrottavana, kunhan niitä vain halutaan kuunnella. Nuorten kuulemiseen kannattaisi panostaa nuoria osallistavilla menetelmillä. Esimerkki tällaisesta voisi olla käsiteltävästä aiheesta yhdessä keskustelemalla oppiminen, joka nousi kehitysehdotuksena nuorten haastatteluista.

6.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Eettisyydellä tutkimuksen yhteydessä tarkoitetaan yksinkertaistetusti sitä, että tutkimusta toteutettaessa noudatetaan tiettyjä periaatteita, normeja ja sääntöjä (Laukkanen ym. 2018, 75). Tutkimusta voidaan pitää eettisesti hyväksyttävänä ja luotettavana vain, jos se on toteutettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Tärkeisiin eettisiin periaatteisiin kuuluu muun muassa, että osallistuminen on aina vapaaehtoista eikä osallistujille saa koitua minkäänlaista vahinkoa (Luomanen & Nikander 2017, 289). Tässä opinnäytetyössä panostettiin eettisten periaatteiden toteutumiseen eri keinoin, joita kuvataan erityisesti opinnäytetyön toteuttamisesta kertovassa luvussa. Isoja eettisen pohdinnan teemoja tutkimuksen aikana olivat kohderyhmän haavoittuvuus, osallistumisen vapaaehtoisuus, tutkimuksen läpinäkyvyys, vanhempien sekä sosiaalityöntekijöiden rooli ja yksityisyydensuojan toteutuminen.

Eettisiin periaatteisiin liittyen tässä tutkimuksessa tuli huomioida, että tutkimukseen osallistuneet nuoret voidaan kohderyhmänä määritellä haavoittuvaksi. Haavoittuviksi määritellään nuoret, laitoksissa asuvat ja muut ihmisryhmät, joiden katsotaan olevan riippuvuussuhteessa tai valta-asemaltaan tavalla tai toisella alisteisessa asemassa. Haavoittuviksi määriteltäviä kohderyhmiä tutkittaessa tutkimusta ohjaavat eettiset periaatteet nousevat erityisen tärkeään asemaan. (Luomanen & Nikander 2017, 288.) Tämän tutkimuksen kohderyhmään kuuluneet nuoret täyttivät nämä edellä mainitut kriteerit riippuvuussuhteesta sekä alisteisesta valta-asemasta jo pelkästään ikänsä puolesta. Nuoruus on elämänvaiheena muutosta korostava niin fysiologisesti, psykologisesti kuin sosiaalisestikin. Näiden isojen muutosten on katsottu usein ilmenevän nuorten elämässä epävakautena, haavoittuvaisuutena sekä epärationaalisten riskien ottona. Tämän seurauksena nuorten katsotaan tarvitsevan erityistä suojelua ja ohjausta, joka puolestaan näkyy muita ryhmiä intensiivisempänä ikäspesifinä hallinnointina sekä kontrollina. Tätä hallinnointia ja kontrollointia toteutetaan muun muassa lainsäädännön kautta. Nuoria koskevat säädökset voivatkin olla keskenään ristiriitaisia, korostaessaan toisinaan suojelun tarvetta tai nuorten ei-vielä-täysivaltaista asemaa ja välillä taas nuorten oikeutta esimerkiksi päätöksentekoon ja osallisuuteen. (Honkatukia ym. 2018, 68–69.) Ikänsä lisäksi kaikki tutkimukseen osallistuneet nuoret oli sijoitettu kodin ulkopuolelle laitoshuoltoon, mikä lisää entisestään riippuvuussuhteita sekä alisteista valta-asemaa. Kun ottaa vielä huomioon, minkä kaltaisia elämäkokemuksia voidaan olettaa olevan kodin ulkopuolelle sijoitetun nuoren taustalla ei jää epäilystä siitä, etteikö kyseessä olisi erityisen haavoittuva

kohderyhmä. Tutkimuksessa ei kuitenkaan haluttu kohderyhmän haavoittuvaksi määrittelyn estää sitä, että nuoret saisivat halutessaan kertoa omasta koulunkäynnistään. Haavoittuvuudesta puhuttaessa tulee muistaa, että vaikka se liitettäisiin kokonaiseen ihmisryhmään, se ei poista ryhmän sisäistä moninaisuutta ja moniäänisyyttä. Ihmisryhmää pidettäessä lähtökohtaisesti haavoittuvaisena voidaan helposti mennä ylisuojelun ja holhoamisen puolelle, jotka riisuvat toimijuutta sekä mahdollisuutta omaan päätösvaltaan tai itsemäärittelyyn. Tällainen holhous ja ylisuojelu voi johtaa pahimmillaan siihen, että haavoittuvaksi määritelty ihmisryhmä suljetaan kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle. (Luomanen & Nikander 2017, 292.) Tämä efekti voi osaltaan selittää sitä, miksi esimerkiksi sellaista tutkimustietoa, joka perustuu lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten omiin kokemuksiin, löytyy Suomesta hyvin vähän.

Nuorten tiedottamisen yhteydessä oli aiheellista pohtia osallistumisen vapaaehtoisuuteen liittyen erityisesti sitä, miten kertoa tutkimuksesta niin, että nuori todella ymmärtää, mihin suostuu osallistuessaan tutkimukseen (Honkatukia 2018, 156). Tämä pyrittiin varmistamaan kirjoittamalla nuorille suunnattu informatiivinen kirje mahdollisimman ymmärrettäväksi sekä avaamalla kirjeen sisältö vielä kasvatusten ja suullisesti, samalla tarjoten tilaisuus kysymyksille. Vapaaehtoiseen osallistumiseen liittyen pohdittiin myös, mitä se tarkoittaa sen suhteen, ketkä tutkimukseen osallistuvat. Kenen ääni tulee kuuluviin? Kenen ääni ei? Jättävätkö tutkimukseen osallistumatta ne, jotka ovat kenties kaikkein haavoittuvimmassa asemassa ja joiden ääni aivan erityisesti tulisi saada kuuluviin? Näitä kysymyksiä pohtimalla voidaan huomioida, keiden kokemukset jäävät mahdollisesti kuulematta. (Honkatukia ym. 2018, 70.) Tämän opinnäytetyön kohdalla ei kuitenkaan ollut realistista tavoitella myös kaikkein haavoittuvimpien ja hiljaisimpien ääniä, sillä vasta valmistuvina sosionomiopiskelijoina meillä ei ollut ammattitaitoa, jota vaadittaisiin, että tällaisten ryhmien kuuleminen voitaisiin toteuttaa eettisesti kestäväällä tavalla.

Tutkimukseen osallistuvien yksityisyyden kunnioittaminen on vahvimpia eettisiä periaatteita erityisesti, kun puhutaan ihmistieteistä. Eettisten periaatteiden lisäksi yksityisyyden suojaamiseen velvoittaa myös lainsäädäntö. (Kuula 2010, 216.) Tässä opinnäytetyössä tutkimukseen osallistuneiden yksityisyydestä huolehdittiin muun muassa niin, ettei haastatteluista saatujen äänitteiden yhteydessä käytetty nuorten omia nimiä litteroinnin, teemoittelun tai minkään muunkaan aineiston käsittelyyn, järjestelyyn ja analyysiin kuuluvan vaiheen aikana. Myöskään toimeksiantajalla ei ole tiedossa, mitkä vastauksista kuuluvat kenellekin tutkimukseen osallistuneelle nuorelle. Äänitteitä säilytettiin elektronisilla

laitteilla salasanojen takana siten, ettei tutkimuksen ulkopuolisilla henkilöillä ollut pääsyä niiden tarkasteluun. Nuorista ei myöskään kirjoitettu opinnäytetyön raportoinnin yhteydessä tietoja, joista heidät voitaisiin tunnistaa. Nuorten yksityisyyden takaamiseksi tässä opinnäytetyössä ei nimetä myöskään toimeksiantajaa eikä koulua tai lastensuojelulaitosta, jotka tutkimukseen liittyvät. Lisäksi tutkimuksen raportoinnin jälkeen haastatteluista saadut ääninauhat tuhotaan.

Tutkimuksen läpinäkyvyyteen pyrittiin muun muassa tarkalla suunnittelulla, jotta jo tutkimuslupaa hakiessa tutkimuslupan antajalla olisi tarkka kuva siitä, millaiseen tutkimukseen lupaa ollaan myöntämässä. Tärkeänä osana tutkimuksen läpinäkyvyyttä oli myös avoin ja kattava tiedottaminen niin toimeksiantajan, kohderyhmän, kuin vanhempien ja sosiaalityöntekijöidenkin suuntaan. Vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden roolia tutkimuksessa pohdittiin yhdessä opinnäytetyön ohjaavan opettajan sekä toimeksiantajan kanssa, eli päätöksessä passiivisen luvan riittämisessä vaikutti vahvasti oman kantamme lisäksi näiden muiden toimijoiden mielipiteet.

Opinnäytetyön tulokset eli haastatteluista saatu aineisto ja motivaatiotesteistä saadut tulokset raportoitiin rehellisesti ja sellaisina, kuin ne tutkimukseen osallistuneilta nuorilta saatiin. Tulosten luotettavuutta vähentää tutkimuksen pieni otanta – haastateltavia nuoria oli kahdeksan kappaletta, mikä on määränä hyvin pieni. Tällaisesta otannasta ei voi vetää esimerkiksi valideja valtakunnallisia johtopäätöksiä, vaikka samankaltaisuuksia tuloksien ja aiemmin tehtyjen tutkimuksien välillä löydettäisiinkin. Tutkimuksen rajatusta kohderyhmästäkin nämä kahdeksan nuorta kattoivat vain noin 40 prosenttia, joten tuloksissa kuuluu kohderyhmään kuuluvista nuorista alle puolen ääni. Lisäksi osa haastatteluista nuorista oli ainakin joissain vastauksissaan lyhytsanaisia, jolloin vastauksista on haastavaa tehdä suurempia tulkintoja (Honkatukia 2018, 162). Lyhytsanaisten vastausten kohdalla nuoria pyrittiin aktivoimaan tarkentavilla kysymyksillä, jolloin tuloksia tarkastellessa täytyy ottaa huomioon se, että jos nuori on tulkinut tarkentavan kysymyksen johdattelevaksi, se voi vaikuttaa nuoren antamiin vastauksiin. Tämän pyrimme huomioimaan haastatteluista saatua aineistoa teemoitellessa kysymyskohtaisesti siten, että vastaukseen johtaneet tarkentavat kysymykset kirjoitettiin vastausten yhteyteen. Näin pystyttiin arvioimaan sitä, oliko vastaus nuoren oma vai niin vahvasti tarkentavien kysymysten ohjaama, että se oli ennemminkin haastattelijan näkemys asiasta, kuin nuoren itsensä.

6.3 Pohdinta

Opinnäytetyön toteuttaminen on ollut prosessina monivaiheinen ja opettavainen. Jokaisessa vaiheessa on ollut omat haasteensa ja täysin uusia asioita on tullut tasaisesti vastaan koko prosessin ajan. Alussa erityisen haastavaa oli tutkimustehtävän rajaaminen sekä useamman eri osapuolen välisen kommunikaation ylläpito, joka oli välttämätöntä suunnitelmien lukkoon lyömiseksi ja kaikkien osallisten kartalla pitämiseksi.

Opinnäytetyön tekemisen myötä olemme päässeet kurkistamaan laadullisen tutkimuksen maailmaan todetaksemme, miten pieni pinta raapaisu siitä maailmasta opinnäytetyöt ovat. Huomioon otettavia asioita on tutkimusta tehtäessä loputtoman tuntuisesti ja aina kun kuvittelee päässeensä perille jostain huomaakin, ettei tiedäkään vielä oikeastaan mitään. Erityisesti eettisten kysymysten suuri määrä ja paino korostui tämän opinnäytetyön yhteydessä johtuen sen aiheesta sekä kohderyhmästä. Lähdekirjallisuuden suhteen koemme olleemme onnekkaassa asemassa, sillä opinnäytetyö on antanut meille mahdollisuuden tutustua laajalti toistaan mielenkiintoisempiin kirjallisiin tuotoksiin. Tämä henkilökohtainen kiinnostuksemme opinnäytetyömme aihetta kohtaan on mahdollistanut sen, ettei lähdekirjallisuuteen paneutuminen ole tuntunut pakolliselta pahalta vaan mielekkäältä ja hyödylliseltä myös sen ammatin toteuttamisen kannalta, johon olemme molemmat valmistumassa.

Nuorten motivointi tutkimukseen osallistumiseen osoittautui haastavaksi. Totesimme, että vaikka myös kirjallinen tiedottaminen on tärkeää, niin erityisesti nuorten kanssa kasvokkaiset kohtaamiset merkitsevät enemmän. Tämänkin opinnäytetyön haastatteluista osa olisi jäänyt tekemättä, ellemmme olisi menneet tutustumaan nuorten arjen ympäristöön ja kohdanneet heitä siellä kasvotusten. Nuoria haastateltaessa voisi olla hyvä käyttää aikaa siihen, että nuoriin tutustutaan rauhassa ennen varsinaisten haastatteluiden toteutumista. Näin voitaisiin saavuttaa isomman otannan lisäksi enemmän laajempia sekä syvällisempiä vastauksia. Lisäksi ryhmähaastattelut tai työpajat voisivat olla sellaisia keinoja, joilla etenkin toisensa jo tuntevien nuorien ryhmistä saataisiin nostettua siellä piileviä ajatuksia ja ideoita. Nämä ajatukset sekä ideat ansaitsevat tulla kuulluksi ja toivomme, että nuorten mielipiteiden kuulemiseen panostettaisiin tulevaisuudessa entisestään. Haastatteluja tekemään olisi hyvä löytää kokeneita ammattilaisia, joilta löytyisi taitoa kohdata myös kaikkein haavoittuvaisimmassa asemassa olevat nuoret ja saamaan heidänkin arvokkaat äänensä kuuluviin.

LÄHTEET

- Ahtola, A. 2016. Psyykkinen hyvinvointi ja oppiminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Greene, R. 2009. Koulun hukkaamat lapset – Opa käytösongelmaisten lasten auttamiseksi. Suomenkielinen laitos. Helsinki: Finn Lectura.
- Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset – HuosTa-hankkeen (2014-2015) päätulokset. Raportti. Tampere: Terveysten ja hyvinvoinninlaitos.
- Heino, T. & Oranen, M. 2012. Lastensuojelun asiakkaiden koulunkäynti – erityistäkö? Teoksessa Jahnukainen, M. Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino, 217 – 240.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Honkatukia, P. 2018. Haastattelu nuorisotutkimuksen metodina. Teoksessa Honkatukia, P. & Kiilakoski, T. Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Tampere: Vastapaino, 149 – 170.
- Honkatukia, P. Huttunen, R. & Kiilakoski, T. 2018. Teoria nuorten ja nuorisotyön tutkimuksessa. Teoksessa Honkatukia, P. & Kiilakoski, T. Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Tampere: Vastapaino, 54-74.
- Honkatukia, P., Kiilakoski, T. & Suurpää, L. Aineistosta analyysiin. Teoksessa Honkatukia, P. & Kiilakoski, T. Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Tampere: Vastapaino, 351 – 369.
- Huhtanen, R. 2016. Vapaaehtoinen vai tahdonvastainen huostaanotto? Teoksessa Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. 2016. Huostaanotto – lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 33-51.
- Kasvun tuki - vaikuttavan varhaisen tuen tietolähde. 2019. Sisukas. Viitattu 16.10.2019. <https://kasvuntuki.fi> > Työmenetelmät > Sisukas.
- Kauppila, R., A. 2004. Opi ja opeta tehokkaasti. 2., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Korkiamäki, R. 2013. Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Väitöskirja. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto. Viitattu 14.11.2019 <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/68124/978-951-44-9124-5.pdf?sequence=1>.
- Luomanen, J. & Nikander, P. 2017. Haavoittuvat haastateltavat? Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 287-296.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2017. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 46-83.

Hämeen-Anttila, L. 2017. Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut. Teoksessa Kananoja, A., Lähteenen, M. & Marjamäki, P. Sosiaalityön käsikirja. 4., uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma Oy, 216 – 246.

Jahnukainen, M. 2012. Sosioemotionaalinen kompetenssi ja osallisuuden kokemus. Teoksessa Kuorehti, M., Lappalainen, K. & Viitala, R. 2012. Lasten erityishuolto- ja opetus Suomessa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 280 – 282.

Jahnukainen, M. 2012. Lastensuojelun asiakkaiden koulunkäynti - erityistäkö? Teoksessa Heino, R. & Oranen, M. 2012. Lasten erityishuolto- ja opetus Suomessa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Kurttila, T. 2018. Lastensuojelu lasta kuulemassa. Teoksessa Pätäri, T. & Ylikännö, M. 2018. Tahto tehdä toisin. Helsinki: Tietosanoma Oy, 92-107.

Laki kunnan peruspalveluiden valtionosuudesta 1702/2009. Annettu Helsingissä 29.12.2009. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20091704#L8P41a>.

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015. Annettu Helsingissä 26.6.2015. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817#Pidp446511216>.

Lamberg, M. 2018. Kohtaava dialogisuus ja osallistava lastensuojelutyö. Teoksessa Sudenlehti, J. & Uusitalo, I. 2018. Tulevaisuuden lastensuojelu. Joensuu: Suomen Psykologinen Instituuttiyhdistys ry.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Laukkanen, T., Pekkarinen, E. & Vilmilä, F. 2018. Nuorisotutkimuksen etiikka. Teoksessa Honkatukia, P. & Kiilakoski, T. Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Tampere: Vastapaino, 75-97.

Löhönen, S-T. 2014. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten koulusuoriutuminen. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Jyväskylä: Kariteam Oy.

Muukkonen, M. 2018. Tutkimusongelma tutkimuksen apuvälineenä. Teoksessa Honkatukia, P. & Kiilakoski, T. Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Tampere: Vastapaino, 31 – 53.

Nikander, P. & Ruusuvuori, J. 2017. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 427-444.

Opetushallitus 2019. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. Viitattu 17.11.2019. <https://www.oph.fi/fi>
> Koulutus ja tutkimus > Perusopetus > Oppimisen ja koulunkäynnin tuki.

Plan International 2019. Osallistava koulu, aktiivinen maailmankansalaisuus. Näkökulmia osallisuuden ja globaalikasvatukseen kouluyhteisössä. Viitattu 17.11.2019. <https://plan.fi> > Osallistava koulu.

Perusopetuslaki 628/1998. Annettu Helsingissä 21.8.1998. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>.

Pätäri, T. 2018. Kohti kasvatuskumppanuutta. Teoksessa Pätäri, T. & Ylikännö, M. 2018. Tahto tehdä toisin. Helsinki: Tietosanoma Oy, 108 – 127.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Salmela-Aro, M. 2018. Motivationaalisesti haavoittuvat lapset kasvun eri poluilla. Teoksessa Vauras, M., Salo, A-E. & Kajamies, A. 2018. Motivaatio ja oppiminen. Jyväskylä: PS-Kustannus. 77–100.

Salmela-Aro, M. 2018. Opettajan merkitys oppimismotivaatiolle. Teoksessa Lerkkanen, M-K. & Pakarinen, E. 2018. Motivaatio ja oppiminen. Jyväskylä: PS-Kustannus. 181–196.

Tilastokeskus 2018. Yhä useampi peruskoululainen sai tehostettua tai erityistä tukea. Viitattu 17.11.2019. <https://www.stat.fi/index.html> Etusivu > Tilastot > Koulutus > Erityisopetus > 2017 > Yhä useampi peruskoululainen sai tehostettua tai erityistä tukea.

THL 2019. Lapsen oikeudet sijaishuollossa. Viitattu 17.11.2019. <https://thl.fi/fi/> > Käsikirjat > Lastensuojelun käsikirja > Työprosessit > Sijaishuolto > Hoito ja kasvatus sijaishuollossa > Lapsen oikeudet sijaishuollossa.

THL 2019. Lastensuojelu 2018. Tilastoraportti. Viitattu 14.11.2019 <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019060418326>.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkaus epäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 16.11.2019 https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf.

Tutkimuslupahakemus

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

3.5.2019

Tutkimusluvan hakijat

Sosionomiopiskelija Henna Savolainen
Turun ammattikorkeakoulu
Lähiosoite X
Postinumero ja toimipaikka X
henna.savolainen@edu.turkuamk.fi
Puhelinnumero X

Sosionomiopiskelija Vilma Jokinen
Turun ammattikorkeakoulu
Lähiosoite X
Postinumero ja toimipaikka X
vilma.jokinen@edu.turkuamk.fi
Puhelinnumero X

Opinnäytetyön ohjaaja

Yliopettaja Eeva Timonen-Kallio
Turun ammattikorkeakoulu
Joukahaisenkatu 3
20520 Turku
eeva.timonen-kallio@turkuamk.fi
Puh. 044 907 4546

Tutkimusluvan myöntäjä

Nimi X
Organisaatio X
Lähiosoite X
Postinumero ja toimipaikka X
Sähköpostiosoite X
Puhelinnumero X

Tutkimuksen tiedot

Tämä tutkimus toteutetaan opinnäytetyönä, joka on osa Turun ammattikorkeakoulun sosiaali- ja kasvatusalan osaamisalueeseen kuuluvaa sosionomikoulutusta. Opinnäytetyön aiheena on kartoittaa (lastensuojelulaitoksen nimi) sijoitettujen yläasteikäisten nuorten omia näkemyksiä ja mielipiteitä tukitoimista, joita he kaipaisivat koulunkäyntinsä tueksi (koulun nimi). Samalla pyritään selvittämään nuorten mielipiteitä omasta koulumotivaatiostaan sekä siitä, kuinka nuorten kouluviihtyvyyttä voitaisiin parantaa. Tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössä käytetään tutkimuksellista teemahaastattelua, eli haastattelukysymykset ovat avoimia ja ne käsittelevät koulunkäyntiä sekä sen tukemista (koulun nimi).

Nuoria, jotka ovat sijoitettuina (lastensuojelulaitoksen nimi) ja käyvät sieltä käsin (koulun nimi), on tällä hetkellä 20. Tavoitteena on haastatella mahdollisimman monia näistä nuorista ja parhaassa tapauksessa kaikkia, jotta opinnäytetyön tuottamasta aineistosta saadaan mahdollisimman kattava sekä monipuolinen. Haastatteluun osallistuminen on laadullisen tutkimuksen periaatteiden mukaisesti nuorille vapaaehtoista, eli he saavat itse päättää osallistumisestaan. Nuoria pyritään motivoimaan osallistumiseen niin opinnäytetyön tekijöiden kuin toimeksiantajan henkilökunnan toimesta korostamalla, että haastatteluiden kautta nuorilla on mahdollisuus vaikuttaa oman elämänsä arkeen, ja että uusia koulunkäynnin tukitoimia suunniteltaessa heidän mielipiteensä ovat avainasemassa.

Haastattelut on tarkoitus pitää koulupäivien aikana, jotka vietetään (kouluretkipaikan nimi). Alustaviksi haastattelupäiviksi on sovittu toimeksiantajan kanssa tiistai 14. toukokuuta sekä keskiviikko 22. toukokuuta. Paikalla on tällöin haastattelujen tekijöiden, eli sosionomiopiskelijoiden, lisäksi (koulun nimi) henkilökuntaa, mutta mahdollisuuksien mukaan myös (lastensuojelulaitoksen nimi) henkilökuntaa. Haastattelut tehdään yksilöhaastatteluina.

Haastattelutilanteessa on mukana haastateltava nuori sekä yksi haastatteleva sosionomiopiskelija, sekä mahdollisesti henkilökunnan jäsen nuoren niin toivoessa. Haastattelujen taltiointi tehdään ensisijaisesti äänittämällä, jos tähän saadaan haastateltavalta suostumus. Mikäli haastateltava ei halua haastattelua äänitettävän, taltioidaan haastattelu käsin kirjoitettavien muistiinpanojen avulla. Haastattelun tekijöitä sitoo haastattelujen osalta tutkimuseettiset periaatteet. Haastattelun tuloksista raportoidaan niin, ettei niistä käy ilmi sellaisia asioita, joista haastattelun nuoren voisi tunnistaa. Lisäksi mahdolliset haastattelutilanteista saadut äänitteet poistetaan, kun opinnäytetyön tulokset on raportoitu.

Ennen haastattelujen pitämistä opinnäytetyön tekevät sosionomiopiskelijat vierailevat seuraamassa (koulun nimi) yläasteikäisten koulupäivää ennen haastatteluiden toteuttamista. Tällöin opinnäytetyön tekijät myös esittäytyvät tutkimuksen kohderyhmän nuorille sekä kertovat, mitä ovat tulossa tekemään ja miksi. Lisäksi ennen haastattelujen pitämistä tutkimuksen kohderyhmään kuuluville nuorille, nuorten vanhemmille, sekä nuorten sosiaalityöntekijöille toimitetaan informatiivinen kirje, jossa kerrotaan mahdollisimman tarkasti mistä tutkimuksessa on kysymys ja miksi nuorten haastattelu on tutkimuksen kannalta tärkeää. Informatiivisen kirjeen lisäksi haastateltaville nuorille annetaan kirjallinen suostumuslomake, jossa he voivat ilmaista suostumuksensa tutkimukseen osallistumisen suhteen. Opinnäytetyön tekijät laativat kirjeet ja toimittavat ne toimeksiantajan henkilökunnalle, jotka toimittavat kirjeet edelleen nuorille, vanhemmille sekä sosiaalityöntekijöille.

Opinnäytetyön hyöty kulminoituu siihen, että koulutus on yksi keskeisempiä sosiaalisia instituutioitamme, jonka kautta integroidutaan yhteiskuntaan. Opinnäytetyön pitkántähtäimen tavoitteena on, että tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää (lastensuojelulaitoksen) ja (koulun nimi) välisen yhteistyön käytännön toimintamallien kehittämisessä. Opinnäytetyön tulokset luovutetaan lokakuun 2019 loppuun mennessä ja ne raportoidaan julkisesti siinä laajuudessa, kuin toimeksiantosopimuksen yhteydessä määritellyt salassapitoehdot määrittävät.

Yhteistyöterveisin sosionomiopiskelijat

Vilma Jokinen & Henna Savolainen

Liitteet

Liite 1: Opinnäytetyösuunnitelman tiivistelmä

Liite 2: Opinnäytetyön toimeksiantosopimus (sisältää salassapitoehdot)

Liite 3: Informaatiokirje & suostumuslomake nuorille

Liite 4: Informaatiokirje vanhemmille

Liite 5: Informaatiokirje sosiaalityöntekijöille

ALLEKIRJOITUKSET

Tutkimusluvan hakija

_____
Paikka

_____
Pv

/

_____
Kk

/

_____
Vuosi

_____
Nimen selvennys

_____
Allekirjoitus

Tutkimusluvan hakija

_____
Paikka

_____
Pv

/

_____
Kk

/

_____
Vuosi

_____
Nimen selvennys

_____
Allekirjoitus

Tutkimusluvan myöntäjä

_____
Paikka

_____
Pv

/

_____
Kk

/

_____
Vuosi

_____
Nimen selvennys

_____
Allekirjoitus

Informatiivinen kirje ja suostumuslomake nuorille

Hei (koulun nimi) käyvä nuori,

Kevätlukukauden loppupuolella 2019 me sosionomiopiskelijat, Vilma Jokinen ja Henna Savolainen, toteutamme koulussanne tutkimusta, jonka tarkoituksena on selvittää teidän yläasteikäisten nuorten omia kokemuksia ja mielipiteitä koulunkäynnistä. Millaista on koulunkäynti koulussasi? Millaiseksi koet koulumotivaatiosi? Onko kouluun mukava lähteä aamulla? Viihdytkö koulussa? Voita isiinko koulussa tehdä jotain toisin? Koulunkäyntiin liittyviä asioita miettimällä on tarkoitus selvittää, voita isiinko koulun toimintaa kehittää entisestään. Ja jos toimintaa voita isiin kehittää, niin kuinka se kannattaisi sinun mielestäsi tehdä?

Teidän nuorten mielipiteitä selvitetään haastatteluiden avulla. Haastattelussa sinulla on mahdollisuus kertoa oma näkemyksesi koulunkäyntiin liittyvistä asioista sekä esittää ajatuksesi siitä, kuinka koulunkäyntiä pystyttäisiin tukemaan paremmin ja miten kouluviihtyvyyttä voita isiin lisätä. Haastattelun kautta teillä nuorilla on siis mahdollisuus vaikuttaa siihen, kuinka koulunne toimintaa tullaan kehittämään. Ei mikään pieni asia, kun ajattelee, kuinka iso rooli koulunkäynnillä on arjessa. Tutkimuksen kannalta teidän nuorten haastattelut ovat erityisen tärkeässä roolissa. Aikuiset voivat aina arvailla, mutta kukaan ei parhaista mahdollisista arvauksista huolimatta osaa kertoa nuorten mielipiteistä paremmin, kuin nuoret itse.

Haastattelut pidetään toukokuussa 2019 kahtena eri päivänä, jotka ovat tiistai 14.5 sekä keskiviikko 22.5. Haastattelut järjestetään osana koulupäivää, joten paikalla on haastattelijoiden lisäksi myös henkilökunnan jäseniä. Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina, eli teitä nuoria haastatellaan yksitellen. Halutessasi voit ottaa haastattelutilanteeseen mukaan esimerkiksi henkilökuntaan kuuluvan aikuisen. Jotta haastattelussa esille tulleet ajatukset koulunkäynnistä saadaan ylös mahdollisimman muuttumattomina, haastattelu nauhoitetaan, mikäli annat siihen luvan. Tämä kysytään jokaiselta haastatteluun osallistujalta erikseen. Haastattelusta saadut tiedot julkaistaan syksyllä 2019 osana tutkimuksesta kirjoitettavaa raporttia. Teidän haastateltavien yksityisyydensuojasta huolehditaan siten, että tiedot julkaistaan niin, ettei haastateltavaa voi niistä tunnistaa.

Tutkimukseen osallistuminen on teille nuorille täysin vapaaehtoista. Halukkuus tutkimukseen osallistumiseen varmistetaan suostumuslomakkeella, joka on tämän kirjeen liitteenä. Oman suostumuksesi voit ilmaista täyttämällä ja allekirjoittamalla alta löytyvän suostumuslomakkeen. Mikäli kaipaat lisätietoja tutkimukseen liittyen, voit olla yhteydessä sähköpostitse osoitteeseen ***henna.savolainen@edu.turkuamk.fi***. Vastaamme mielellämme kysymyksiin.

Yhteistyöterveisin,

Vilma Jokinen & Henna Savolainen

Sosionomiopiskelijat, Turun ammattikorkeakoulu

SUOSTUMUS HAASTATTELUTUTKIMUKSEEN

Minua on pyydetty osallistumaan haastatteluun, joka on osa tutkimusta. Tutkimuksessa selvitetään yläasteikäisten nuorten omia mielipiteitä ja kokemuksia koulunkäynnistä sekä ajatuksia siitä, kuinka koulun toimintaa voitaisiin kehittää.

Olen saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta sekä sen yhteydessä suoritettavista haastatteluista ja haastatteluista saatujen tietojen käsittelystä sekä käytöstä. Olen saanut tutkimuksesta kirjallisen infokirjeen, jonka sisältö on avattu minulle myös suullisesti ja olen saanut riittävät vastaukset kysymyksiini.

Ymmärrän, että osallistumiseni tähän tutkimukseen on täysin vapaaehtoista. Minulla on oikeus milloin tahansa tutkimuksen aikana peruuttaa osallistumiseni tutkimukseen.

Haluan osallistua tutkimukseen (rastita sopiva ruutu)

Kyllä**Ei**☐☐

Allekirjoitus

Päiväys

Nimen selvennys

Syntymäaika

Informatiivinen kirje vanhemmille

Hei nuoren vanhempi,

Kevätlukukauden loppupuolella 2019 (koulun nimi) toteutetaan tutkimus, jonka tarkoituksena on selvittää yläasteikäisten nuorten omia näkemyksiä ja mielipiteitä tukitoimista, joita he mahdollisesti kaipaisivat koulunkäyntinsä tueksi (koulun nimi). Samalla pyritään selvittämään nuorten mielipiteitä omasta koulumotivaatiostaan sekä siitä, kuinka nuorten kouluviihtyvyyttä voitaisiin parantaa. Tutkimus toteutetaan yhteistyössä (lastensuojelulaitoksen nimi) sekä (koulun nimi) kanssa, ja sen toteuttavat Turun ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat Vilma Jokinen ja Henna Savolainen koulutukseensa kuuluvana opinnäytetyönä.

Nuorten mielipiteitä selvitetään haastatteluiden avulla. Haastattelussa nuorella on mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä koulunkäyntiin liittyvissä asioissa sekä esittää toiveensa siitä, kuinka koulunkäyntiä pystyttäisiin tukemaan paremmin ja miten kouluviihtyvyyttä voitaisiin lisätä. Nuorta kuulemalla hän saa mahdollisuuden vaikuttaa oman elämänsä arkeen, jossa koulunkäynnillä on suuri rooli. Tutkimuksen kannalta nuorten haastattelut ovat keskeisessä roolissa, sillä kukaan ei osaa kertoa nuorten mielipiteistä paremmin, kuin nuori itse.

Haastattelut pidetään toukokuussa 2019 kahtena eri päivänä, jotka ovat tiistai 14.5 sekä keskiviikko 22.5. Haastattelut järjestetään osana koulupäivää, joten paikalla on haastattelijoiden lisäksi myös henkilökuntaa. Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina, eli nuoria haastatellaan yksitellen. Halutessaan nuori voi ottaa haastattelutilanteeseen mukaan esimerkiksi henkilökuntaan kuuluvan aikuisen. Jotta haastattelussa esille tulleet ajatukset koulunkäynnistä saadaan taltioitua mahdollisimman muuttumattomina, haastattelut nauhoitetaan, mikäli nuori antaa siihen luvan. Lupa kysytään jokaiselta haastateltavalta erikseen. Haastattelusta saadut tiedot julkaistaan syksyllä 2019 osana tutkimuksesta kirjoitettavaa raporttia. Haastateltavien yksityisyydensuojasta huolehditaan siten, että tiedot julkaistaan niin, ettei haastateltavaa voi niiden perusteella tunnistaa.

Tutkimukseen osallistuminen on nuorille täysin vapaaehtoista. Heidän halukkuutensa tutkimukseen osallistumisesta varmistetaan suostumuslomakkeella. Mikäli kaipaatte lisätietoja tutkimukseen liittyen, voitte olla yhteydessä sähköpostitse osoitteeseen henna.savolainen@edu.turkuamk.fi. Vastaamme mielellämme kysymyksiin.

Yhteistyöterveisin,

Vilma Jokinen & Henna Savolainen

Sosionomiopiskelijat, Turun ammattikorkeakoulu

Informatiivinen kirje sosiaalityöntekijöille

Hei nuoren sosiaalityöntekijä,

Kevätlukukauden loppupuolella 2019 (koulun nimi) toteutetaan tutkimus, jonka tarkoituksena on selvittää yläasteikäisten nuorten omia näkemyksiä ja mielipiteitä tukitoimista, joita he mahdollisesti kaipaisivat koulunkäyntinsä tueksi (koulun nimi). Samalla pyritään selvittämään nuorten mielipiteitä omasta koulumotivaatiostaan sekä siitä, kuinka nuorten kouluviihtyvyyttä voitaisiin parantaa. Tutkimus toteutetaan yhteistyössä (lastensuojelulaitoksen nimi) sekä (koulun nimi) kanssa, ja sen toteuttavat Turun ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat Vilma Jokinen ja Henna Savolainen koulutukseensa kuuluvana oppinnäytetyönä.

Nuorten mielipiteitä selvitetään haastatteluiden avulla. Haastattelussa nuorella on mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä koulunkäyntiin liittyvissä asioissa sekä esittää toiveensa siitä, kuinka koulunkäyntiä pystyttäisiin tukemaan paremmin ja miten kouluviihtyvyyttä voitaisiin lisätä. Nuorta kuulemalla hän saa mahdollisuuden vaikuttaa oman elämänsä arkeen, jossa koulunkäynnillä on suuri rooli. Tutkimuksen kannalta nuorten haastattelut ovat keskeisessä roolissa, sillä kukaan ei osaa kertoa nuorten mielipiteistä paremmin, kuin nuori itse.

Haastattelut pidetään toukokuussa 2019 kahtena eri päivänä, jotka ovat tiistai 14.5 sekä keskiviikko 22.5. Haastattelut järjestetään osana koulupäivää, joten paikalla on haastattelijoiden lisäksi myös henkilökuntaa. Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina, eli nuoria haastatellaan yksitellen. Halutessaan nuori voi ottaa haastattelutilanteeseen mukaan esimerkiksi henkilökuntaan kuuluvan aikuisen. Jotta haastattelussa esille tulleet ajatukset koulunkäynnistä saadaan taltioitua mahdollisimman muuttumattomina, haastattelut nauhoitetaan, mikäli nuori antaa siihen luvan. Lupa kysytään jokaiselta haastateltavalta erikseen. Haastattelusta saadut tiedot julkaistaan syksyllä 2019 osana tutkimuksesta kirjoitettavaa raporttia. Haastateltavien yksityisyydensuojasta huolehditaan siten, että tiedot julkaistaan niin, ettei haastateltavaa voi niiden perusteella tunnistaa.

Tutkimukseen osallistuminen on nuorille täysin vapaaehtoista. Heidän halukkuutensa tutkimukseen osallistumisesta varmistetaan suostumuslomakkeella. Mikäli kaipaatte lisätietoja tutkimukseen liittyen, voitte olla yhteydessä sähköpostitse osoitteeseen henna.savolainen@edu.turkuamk.fi. Vastaamme mielellämme kysymyksiin.

Yhteistyöterveisin,
Vilma Jokinen & Henna Savolainen
Sosionomiopiskelijat, Turun ammattikorkeakoulu

Motivaatiotestin kysely- ja arviointilomake

OPISKELIJAN MOTIVAATIOTESTI

Vastaa kysymyksiin melko nopeasti ja mahdollisimman totuudenmukaisesti.

	Pitää täysin paikkansa.	On jossain määrin totta.	Ei pidä paikkaansa.
1. Olen yleensä ajan tasalla tehtävissäni.	2	1	0
2. Pystyn työskentelemään loppuun asti, vaikka oppimateriaali on tylsää.	2	1	0
3. En viitsi valmistautua tunneille, jos se ei ole välttämätöntä.	0	1	2
4. Teen paljon töitä saadakseni hyvät numerot, vaikka en pitäisi kurssista.	2	1	0
5. Selitän itselleni tekosyihin vedoten, miksi en ole tehnyt koulutehtäviä.	0	1	2
6. Asetan itselleni realistiset ja korkeat tavoitteet opiskelussa.	1	1	0
7. Joissakin tehtävissä opiskelen vain helpot kohdat.	0	1	2
8. Luen läksyt ja teen harjoitustehtävät oppitunneille.	2	1	0
9. Ne asiat, joita tunnilla opetetaan, eivät minua paljon kiinnosta.	0	1	2
10. Aineet, joita luen kiinnostavat minua muussakin mielessä kuin kokeen tai arvioinnin kannalta.	2	1	0

Testin tulkinta

20–16 pistettä = korkea motivaatio

10–15 pistettä = hyvä motivaatio

alle 10 pistettä = motivaatio kaipaa vahvistusta

Haastattelurunko

Haastattelurunko

Haastattelutilanteen alussa:

- Esittäytyminen
  - Keitä olemme, mitä tekemässä ja miksi?
- Varmistetaan, että nuori tietää, mistä kysymys.
  - Kerrataan haastattelun teema ja tarkoitus.
    - Koulunkäynti (koulun nimi) ja miten sitä voitaisiin nuorten mielestä kehittää.
  - Korostetaan mielipiteiden selvittämistä, eli ei oikeita tai väärä vastauksia.
- Kysytään suostumus haastattelun äänittämiseen.
  - Kerrotaan, miten äänitetään, miksi, ja mitä äänitteille tehdään haastattelun jälkeen.
  - Korostetaan, että nuori saa itse päättää äänityksestä ja haastattelu voidaan taltioida myös muilla tavoin.
  - **Jos suostumus** → Aloitetaan äänitys ja varmistetaan vielä nauhalle, että nuori tietää äänityksen olevan päällä ja antavansa sille suostumuksensa.
  - **Jos ei suostumusta** → Haastattelu tallennetaan käsin kirjoitettavin muistiinpanoin joko kannettavalle tai paperille.

Haastattelun aikana:

- Kerrotaan haastattelun kulusta.
  - Ensin käydään läpi motivaatiota ja täytetään siihen liittyvä Opiskelijan motivaatio testi -lomake, jonka jälkeen tehdään varsinainen haastattelu.
- Haastatteluun virittävänä avataan motivaatiota käsitteenä ja sen liittymistä koulunkäyntiin.
- Esitellään Opiskelijan motivaatio testi -lomake.
  - Kerrotaan, mitä testissä mitataan ja ohjeistetaan täyttö.
- Annetaan nuoren täyttää lomake itsenäisesti.
  - Avataan tarvittaessa testin väittämiä.
- Lomakkeen täytön jälkeen aloitetaan varsinainen haastatteluosio.
- Pyritään mahdollisimman keskustelunomaiseen haastatteluun.
  - Esim. kysymysten järjestyksen ei tarvitse olla lukkoon lyöty, vaan kysymyksiä voidaan käydä läpi sitä mukaa, kun se tuntuu keskustelun kulun kannalta luonnollisimmalta.
  - Palautetaan keskustelu kuitenkin aiheeseen, mikäli keskustelu lähtee muille teille.

Haastattelukysymykset:

- Alustetaan, että koulupäivästä ei ole mahdollista tehdä sellaista, että se olisi esimerkiksi pelkkää välituntia, ruokataukoa tai kuvaamataitoa → Oppisisältö on määrätty, ja siihen kuuluvat asiat on sisällytettävä opetukseen.
- Kuitenkin siihen, kuinka näitä asioita koulussa opetellaan, voidaan vaikuttaa, ja nuorten mielipiteiden sekä ajatusten avulla pyritään löytämään uusia tapoja opetella asioita.
  - Millainen on tavallinen koulupäiväsi? Kuvaile koulupäiväsi kulkua.
  - Tuntuuko kouluun lähteminen sinusta haastavalta? Miksi?
  - Mikä koulussa on hyvää ja mukavaa?
    - Mikä koulussa on parasta? Miksi?
  - Mikä koulussa on huonoa ja tylsää?
    - Mikä koulussa on huonointa? Miksi?
  - Jos koulussa tulee jokin haaste tai pulma, esimerkiksi oppitunnilla, millaista tukea saat sen ratkaisemiseksi?
    - Ratkeavatko haasteet ja pulmat?
    - Tuntuuko niiden ratkaisemiseen saatu tuki riittävältä?
  - Miksi käyt koulua?
  - Millaiset asiat saavat sinut innostumaan koulussa?
  - Voisivatko koulun aikuiset tehdä jotain, että koulussa käyminen olisi mukavampaa?
  - Millainen on hyvä koulussa työskentelevä aikuinen?
  - Millainen olisi unelmiesi koulu ja koulupäivä?

Haastattelun loppuksi:

- Vapaa sana: ajatuksia, toiveita tai terveisiä koululle sekä haastattelijoille.
- Kertaus siitä, kuinka haastattelun tuloksia käytetään ja yksityisyydensuojasta huolehditaan.
- Annetaan vielä mahdollisuus kysymyksille, jos niitä on mielessä.
- Kiitetään yhteistyöstä ja haastattelusta.